TOVERBERG 74

JAARGANG 19 / 3 HERFST 2024

HET BELEEFDE GENOT

CULTURELE EN LITERAIRE KRING

HBG HET BELEEFDE GENOT VZW

"Ieder mens die genoegen schept in het voltooien van zijn taak is een kunstenaar; welke ook die taak is en hoe nederig ze ook is, hij brengt een kunstwerk tot stand. De toetssteen is het beleefde genot, het plezier, de perfectie: het overtuigend resultaat!"

Henry Van de Velde

Doornlaan 8, 8210 Zedelgem
0498/73.58.73
info@hetbeleefdegenot.be
BTW BE0893.747.805
Rek. BE71 0014 8517 3969
www.hetbeleefdegenot.be

Colofon

Redactie: Els Vermeir, Carine Vankeirsbilck, Marie-Rose D'Haese, Bart Madou, André Callier

Werkten ook mee: Patrick Vanhaelemeesch, Patrick De Wulf, Andreas Van Rompaey, Chris Rachel Spatz

Kaft: Herman De Leye, onderschrift: *'vivre dans un brouillard'*

Vormgeving: André Callier
Foto's: Webfoto's, Patrick Dewulf, Chris Rachel Spatz, Paul Turkry

Toverberg verschijnt 4x per jaar, bij het begin van elk jaargetijde.

Lid worden van 'Het Beleefde Genot' kan via een abonnement op 'TOVERBERG' door 20 € te storten op de hierboven vermelde rekening.
Afzonderlijke nummers: 6 €

De auteurs zijn verantwoordelijk voor hun bijdragen. Kopiëren of citeren is toegelaten, mits bronvermelding.

Inhoudsopgave

Voorwoord 01
Ontstoft. 02
Elsenspinsels 06
Impressies. 07
Oulipo-7. 12
Ad multos annos 14
Beleefd. 16
Poëzie. 17
Te beleven 20
Onderbelicht. 22
Canonschot. 24
K. 28
Pathéscope. 30
Crescendo. 32
Buitenbeentjes - Poëzie 36
- Caillebotte. 39
En dan nog dit. 46
Literaire wedstrijd - reglement. 47
Aankondigingen 48

ISSN 2030-1340

Voorwoord

Door Els Vermeir

Beste lezer,

De sportfanaten onder ons beleefden alweer enkele fantastische maanden en hoeven vast nog een tijdje hun nagels niet te knippen. Elk land oogstte een deel van de talloze plaatjes in edelmetaal – en vergat daarbij gemakshalve dat de productie ervan wellicht meer bloed, zweet en tranen heeft gekost dan de atleten vergoten hebben om ze te bemachtigen. De aandacht van (een groot deel van) de wereld was even afgeleid van alle ellende, Parijs straalde in al haar pracht, of wat had je verwacht?
In tegenstelling tot grote delen van Europa bleven wij hier dit keer ook van de grootste hitte gespaard (al moesten we in ruil soms letterlijk pompen of verzuipen). Maar het belooft een hete herfst te worden, we kunnen ons maar beter schrap zetten. Zal Kamala het halen van Donald, en hoe rampzalig zijn de gevolgen, ongeacht het verkiezingsresultaat? Drukt een in het nauw gedreven Vladimir op de zo gevreesde knop of krijgt Volodymyr hem eindelijk aan de onderhandelingstafel? Escaleert het conflict in het Midden-Oosten nog verder en zo ja, tot welke proporties? En hoe reageert onze planeet, nu haar noden alweer schromelijk genegeerd worden?
Kortom: we krijgen ongetwijfeld weer heel wat negatieve berichten te slikken. En zoals de coronacrisis ons heeft geleerd: beter voorkomen dan genezen, dus geven wij jullie bij deze alvast een stevig vaccin tegen depressie met onze nieuwe Toverberg!
De Olympische Spelen zinderen nog even na in de *Poëzie* van Patrick Vanhaelemeesch, al wordt hij er uiteindelijk *Zeeziek* van. Dat laatste was hopelijk niet het geval voor Columbus, die in Sevilla enkele beklijvende *Impressies* naliet bij Patrick De Wulf. Columbus' ontdekkingsreizen verzinken echter in het niets bij Mulisch' *Ontdekking van de hemel*, een reis waarvoor jullie kunnen inschepen via mijn *Canonschot*. En wie weet lopen jullie in de hemel dan wel *De Messias van Stockholm* tegen het lijf, netjes *Ontstoft* door Bart Madou. Voor wie de lezing over Bruno Schulz en Mieczyslaw Weinberg heeft *Beleefd*, roept dat ongetwijfeld herinneringen op. Net als het Parijs van *Monsieur Klein* in *Pathéscope*.
Maar mijn *Elsenspinsel* leert dat je al een *Hypochonder* moet zijn om naar de hemel te verlangen, dus kunnen we maar beter op zoek gaan naar de hemel op aarde. In de liefde, bijvoorbeeld. In het decor van de dromerige, intieme en vaak poëtische stijl van fotografe Lara Gasparotto, die Andre Callier nog *Onderbelicht* vindt. Een soms hopeloze liefde, zoals die van Alexandre Dumas junior voor *La Dame aux Camélias* in *Ad multos annos*,

of een naar pedofilie neigende verliefdheid zoals die van Kafka in *K.* Zo'n liefde kan verstrekkende gevolgen hebben, leert het personage in het fragment uit *De Stoker* dat door Bart Madou door de *Oulipo*-vervormer wordt gehaald. Maar liefde kent vele vormen, zo hield *Buitenbeentje* Caillebotte van stad en natuur, vertelt Chris R. Spatz ons, en Barts liefde voor jazz gaat *Crescendo* tot *A love supreme.*
Van weinig liefde getuigt dan weer Darwins visie op vrouwen. Wacht maar: hem staat nog wat *Te Beleven* als de *Dames voor Darwin* hun zegje komen doen!
Hoe dan ook, al die liefde klinkt ons als *Poëzie* in de oren, en *Buitenbeentje* Andreas Van Rompaey legt uit hoe Paul Rodenko dat begrip definieert.
En dan nog dit om af te sluiten: *Hoop doet leven.* Laten we dat de komende maanden vooral niet vergeten.

Veel leesplezier!

Ontstoft

Door Bart Madou

DE MESSIAS VAN STOCKHOLM DOOR CYNTHIA OZICK

De Poolse schrijver Bruno Schulz (1892-1942) heeft drie romans geschreven: *De Kaneelwinkels, Sanatorium Clepsydra* en *De Messias*. Van deze laatste is helaas enkel de titel overgebleven, het manuscript is verdwenen, vernietigd wellicht. Cynthia Ozick (°1928) is een Amerikaanse schrijfster, volgens Wikipedia is zij nog in leven, ondanks haar zeer hoge leeftijd, 96 jaar. In 1987 schreef ze de roman *The Messiah of Stockholm, De Messias van Stockholm*. Protagonist is Lars Andememing – een Pools vluchteling uit 1942, hij heeft zijn naam zelf gekozen.

Lars Andememing is – dat denkt hij toch – de zoon van Bruno Schulz. Hij heeft zijn vader nooit gekend, noch de vader zijn zoon, want Bruno Schulz werd in 1942 doodgeschoten door de Gestapo.
'Zijn vader, tekenleraar op een middelbare school, die een obscuur leven had geleid in een obscuur stadje in Galicië, was de auteur van zekere merkwaardige verhalen. Zijn naam was Bruno Schulz.'

Lars Andememing is een eenzaat, een 'gefnuikte ziel', weliswaar tweemaal getrouwd en vader van een dochter, die hij sinds zijn scheiding niet meer gezien of gehoord heeft. Hij woont op een huurkamer met niet meer dan een zelden opgemaakt bed en aan de muur boven zijn bed heeft hij twee motto's geplakt: *'zelfs Leonardo da Vinci had maar vierentwintig uur per etmaal'* en *'ook Archimedes sliep wel eens'*.

Hij werkt als recensent bij een Zweedse krant en verzorgt er op maandag vooral de – weinig gelezen – bijdragen over boeken van meestal Midden-Europese auteurs: Kafka, Mann, Musil, Broch, Canetti, Jabès en Kundera. Hij heeft twee collega's die hem wat meewarig behandelen. Zij verzorgen de meer gelezen recensies van woensdag en vrijdag: Gunnar Hemlig en Anders Fiskyngel. Verder is Lars een vaste klant bij een nogal mysterieus boekwinkeltje, gerund door Heidi Eklund, zij is zowat de enige mens met wie hij echt contact heeft en zij kent ook het geheim van zijn afkomst: zoon van Bruno Schulz. *'Ze was ooit over hem gestruikeld toen hij naast zijn boekentas tussen de S'en in* Romans Buitenland *geknield lag – een nieuw gezicht in de winkel, en toen talmde hij al een uur of langer over een exemplaar van* De Kaneelwinkels *in het Pools'*.

Lars spreekt geen Pools en dankzij Heidi slaagt hij erin Pools te leren bij een Poolse dame van stand, niet meteen zijn type, maar het loont. Heidi gaat mee in zijn verhaal, maar is vooral geïnteresseerd in de schietpartij waarbij Lars' vader gedood werd. *'Zijn vaders verhalen waarin grimmig geslepen werkwoorden en naamwoorden op een kronkelweg werden gezet om zich aan verzwelgingen en gedaanteveranderingen te wagen (…) Heidi schoof dit allemaal terzijde: het was de feitelijke catastrofe waar ze op uit was, Lars' vader, overhoop geschoten in de goten van Drohobycz met tweehonderddertig andere joden. Op een donderdag in 1942.'*

Op een dag vindt hij in de papiermand van Anders een Amerikaanse recensie van *De Kaneelwinkels*. In Amerika is de roman vertaald als *The Street of the Crocodiles*, naar een van de meest gruwelijke verhalen uit de roman. *Sanatorium Clepsydra* draagt in het Engels de titel *Sanatorium Under the Sign of the Hourglass* (een 'eindeloze sleep van gesis', zoals Lars opmerkte). Lars spoedt zich naar Heidi om dit triomfantelijk te melden:

‘*Hij heeft de overkant gehaald, eindelijk!*’ maar Heidi blijft sceptisch en al zeker over zijn afkomst. Maar Lars is al even sceptisch over Heidi, die gehuwd is met dokter Eklund; omdat Lars hem nog nooit gezien heeft, gelooft hij haar niet.

Op een avond, wanneer hij maar blijft snuisteren in de rekken van de winkel, wil Heidi gaan slapen en geeft hem een sleutel – de sleutel van dokter Eklund – zodat hij kan vertrekken wanneer hij wil, hij moet hem maar terugbrengen. ‘s Anderdaags op de redactie van de krant ontvangt hij een briefje van Anders dat Anders zelf gekregen heeft van de receptioniste. ‘*Mevrouw Eklund heeft gebeld over uw zuster*’ stond erop geschreven. Wat voor onzin is dat nu, denkt Lars, ik heb helemaal geen zuster. Lars gaat pas de week erna naar Heidi. ‘*Er is hier een vrouw geweest met een wit plastic tasje*’, zegt ze, ‘*die beweerde dat ze het manuscript van* De Messias *bij had*’. ‘*De Messias? Niemand heeft dat manuscript. Het is weg. Het bestaat niet.*’ ‘*Maar zij heeft het in haar tasje*’ ‘*Wie dan in godsnaam?*’ ‘*Je zuster*’ ‘*Er is geen zuster. Een oplichtster. U bent bij de neus genomen*’ ’*Ze zei niet dat ze jouw zuster was, zij noemde zich de dochter van de auteur, dus als jij diens zoon bent, dan moet zij jouw zuster zijn*.’

Maar de vrouw is verdwenen zonder een adres of een telefoonnummer achter te laten, ze heeft enkel gezegd dat ze zou terugkomen en dat ze iemand zocht die Pools sprak. Lars gaat dan naar zijn werk en kan het niet laten om te verkondigen dat het manuscript van *De Messias* terecht is, maar geen mens die hem au sérieux neemt, dus slentert hij naar zijn kamer waar een onbekende vrouw hem opwacht, de vrouw met het witte tasje. ‘*Mevrouw Eklund heeft me gezegd waar u woonde*’. Ze zegt dat ze Adela heet en vertelt ook wat er in die tas zit. Lars kan zijn vreugderoes nauwelijks meester. Hij vraagt haar uit, er komt een woordenwisseling, Lars tracht haar tas te ontfutselen waarbij hij haar wegduwt. Onthutst sleurt Adela de tas weer uit zijn handen en loopt weg. Lars spoedt zich dan naar Heidi’s boekwinkeltje, waar hij bij Heidi nu ook haar man, een pijprokende dokter Eklund vindt. Dus toch. Uit het niets verschijnt ineens Adela, ditmaal met een koperen amfoor in haar armen. Het manuscript bevindt zich daarin. Er heerst nogal wat verwarring in het gezelschap, Lars merkt dat Adela en dokter Eklund hetzelfde accent hebben en ook dezelfde gelaatstrekken; als de dokter en Adela onder één hoedje beginnen te spelen, weet Lars het zeker: de dokter en Adela zijn vader en dochter en heel die geschiedenis met dat manuscript is verzonnen en vals. In een plotse reflex weet Lars een lucifer in de amfoor te gooien, waardoor het manuscript ontvlamt en verbrandt. ‘*Het laatste geesteskind van Drohobycz, opgegaan in rook*’.

Nu, zo eenvoudig als hierboven voorgesteld is het natuurlijk ook niet. Naast de hoofdlijn zijn er ook spitse beschrijvingen van bijvoorbeeld de rivaliteit tussen de redacteuren Gunnar Hemlig en Anders Fiskyngel. Af en toe waagt Cynthia Ozick zich ook aan een stijloefening, bewust geënt op de stijl van Bruno Schulz, neem nu de volgende passage, die zo uit *De Kaneelwinkels* zou kunnen komen: '*Toch was het waar, wat Adela hem had verteld: de volgorde van de bladzijden maakte geen verschil. De arme gehavende vellen waren grillig genummerd, en sommige helemaal niet, en de ene wieling stroomde over in de andere, er waren sequenties en consequenties, parallellen en paradoxen, hoe je ze ook verschoof. Lars dacht aan de bergketens die uit het ravijn van de wereld rezen, langs de allerdiepste ruggengraat der zee, zo platonisch, peilloos en donker dat zelfs de schielijke blindvis naar hoger water wegzwemt – maar in deze omgeslagen spuwbak van een afgrond zijn kruisende rivieren, maalstromen met schuimende, kolkende halzen, veelvoudige wateren die zich opwaarts vervlechten, cascaden waaruit beekjes als haren ontspruiten, en duizenden vlieten en scheuten die de toppen van het oceanische landschap bestormen. Zo zat het met de ratio achter orde en aantal en indelingsschema van* De Messias*, waarin alles verstrekkend samenviel, alles gelijktijdig en veelvormig was.*'

Op het einde niet meteen een happy end, Lars ziet in zijn gedachten nog een glimp van zijn vader, Bruno Schulz – de man in de lange zwarte jas, voortijlend met een metalen sokophoudersdoos in zijn armen geklemd … De roman eindigt ten slotte met deze zin: '*En dan, in het blauwe licht van Stockholm, te midden van zebrawalmen, dan rouwde hij*.'

Cynthia Ozick, *De Messias van Stockholm*, Van Gennep A'dam, 1988, 149 blz. Vertaling Mea Flothuis.

Elsenspinsels

Door Els Vermeir

DE HYPOCHONDER

Mijn buurman ontwikkelde in zijn jonge jaren een paranoïde angst voor de dood, wellicht als gevolg van de oorlog. Dat hij hoogbegaafd en vermoedelijk ook hoogsensitief was, maakte de zaken alleen maar erger, want niet alleen kende hij zowat elke mogelijke aandoening met bijhorende symptomen uit het hoofd, hij merkte ook meteen de kleinste verandering op in het functioneren van zijn lichaam.
Om het uur nam hij zijn temperatuur op en mat hij zijn hartslag. Die gegevens hield hij nauwkeurig bij via handmatig uitgetekende grafieken op millimeterpapier, geklasseerd in talloze mappen die zijn boekenrekken vulden. Bij de minste afwijking belde hij meteen zijn persoonlijke huisarts. Die zag hij sowieso wekelijks voor een algemene controle, en elke maand liet hij zijn bloed, urine en stoelgang controleren. Jaarlijks onderging hij een gastro- en colonoscopie en liet hij foto's nemen van zijn longen. Een echo van zijn hart, longen en vitale organen mocht natuurlijk ook niet ontbreken. Een CT-scan van zijn hersenen evenmin. Om het bezoek aan de dermatoloog niet te vergeten!
De tijd die restte, besteedde hij aan sport – met mate, maar net intens genoeg om, volgens de berekeningen van zijn bewegingscoach, zijn leven met enkele jaren te rekken. En natuurlijk volgde hij een zeer strikt en uitermate uitgebalanceerd dieet, voorgeschreven door zijn diëtist, en op basis van zuiver biologische voeding. Maar ook de innerlijke mens moest worden gesterkt, om het risico op dementie te vermijden, want ook dementie leidt immers tot de dood. Ingewikkelde puzzels en cryptogrammen, gecombineerd met de studie van talen als Arabisch, Mandarijn, Hebreeuws en Sanskriet moesten zijn geest scherp houden, terwijl schilderen, musiceren en beeldhouwen voor de nodige ontspanning zorgden. Naast lange wandelingen in de natuur.
Buurman had het geluk dat hij kon teren op het aanzienlijke fortuin van zijn vader, zodat hij dit leven kon leiden zonder te moeten werken, want dat zou hem te veel stress hebben bezorgd.
Vorige week nog had hij met familie en vrienden zijn honderdste verjaardag gevierd, met het lichaam van een krasse, prille zeventiger en de scherpe geest die menig veertiger al moet missen.
Groot was daarom mijn verbazing toen ik deze ochtend zijn overlijdensbericht in de brievenbus vond. 100 is een mooie leeftijd, en al zeker als je hem in zo'n conditie kan bereiken, maar toch had ik verwacht dat hij het nog minstens tien, vijftien jaar zou rekken.
Ik belde meteen zijn kleinzoon om te vragen hoe zijn overgrootvader zo plots was komen te gaan.
Het antwoord blies me zowat van mijn sokken: hij liet zich euthanaseren. Het verlangen naar de dood was onhoudbaar geworden…

Impressies

Door Patrick De Wulf

SEVILLA

Laatst waren we in Port Bou. Nu trekken we verder, naar de braadpan van Europa : Sevilla. Het heeft bloed, zweet en bijna tranen gekost om met mijn Ford zonder kleerscheuren door de nauwe, erg nauwe straatjes van het historisch centrum te laveren tot hotel Las Seises. Nu is het genieten van een wijntje en de ondergaande zon op het terras met uitzicht op de kathedraal en de Giralda. Sevilla! Dat is uiteraard, de kathedraal, het Alcazar, de Guadalquivir, de Setas, en ja, ook de rustplaatsen van Christoffel en Ferdinand Columbus. En wie Columbus zegt, denkt 1492! Einde 15de eeuw, de Renaissance. Mohammed Abu Abdallah, de laatste emir van Granada, geeft zijn stad na een lang beleg over aan de legers van Ferdinand van Aragon en Isabella van Castilië. Einde van het koninkrijk Granada, de laatste islamitische staat op het Iberisch schiereiland, einde van de Reconquista.

Columbus

Ander hoogtepunt : de ontdekking van de Nieuwe Wereld, de verdienste van Christoffel Columbus. Maar ik ben niet op zoek naar Christoffel, wel naar Ferdinand Columbus, zijn bastaardzoon. Ik wil Ferdinand Columbus leren kennen en begin bij het einde; zijn graf in de kathedraal van Sevilla. Bescheiden als je het vergelijkt met dat van zijn vader. Niet verwonderlijk. Iedereen kent Christoffel, weinigen hebben echter weet van Ferdinand. En toch! Tijdens zijn leven was hij page, reiziger, kosmograaf, mathematicus, historicus, biograaf, verzamelaar, vernieuwer en advocaat, die zowel de zaken van zijn vader als die van zijn broer Diego bepleitte voor de hoogste instanties in Spanje en in Rome, bij de Paus. Reden genoeg om de mens Ferdinand beter te leren kennen.
En daar sta ik dan, voor zijn graf, centraal in het middenschip van de kathedraal, nabij de westelijke toegangspoort. Een bronzen plaat in de vloer. Twee opschriften : een in het Latijn en een in het Spaans.

> AQUI YAZE D. HERNANDO COLON HIJO DE CRISTOVAL COLON, PRIMERO ALMIRANTE QUE DESCUBRIO LAS YNDIAS QUE SIENDO DE EDAD DE L ANOS Y IX MESES Y XIV DIAS E AVIENDO TRABAJADO LO QUE PUDO POR EL AUMENTO DE LAS LETRAS FALLECIO EN XII DIAS DEL MES DE JULIO DE MDXXXIX ANOS DESPUES DEL FALLECIMIENTO DE SU PADRE ROGAD DIOS POR ELLOS.[1]

[1] Mijn vertaling van het opschrift: 'Hier rust D. Ferdinand Columbus, zoon van Christoffel Columbus, eerste admiraal die de Indiën ontdekte, 50 jaar, 9 maanden en 14 dagen oud en geijverd hebbende wat hij kon tot de bloei van de geschriften, gestorven op 12 juli 1539, 33 jaar na het overlijden van zijn vader. Bid tot God voor hen.'

Tussen de opschriften het familiewapen van de Columbussen, waarop bovenaan een leeuw en een kasteel, symbolen voor Leon en Castilië, en eronder een symbool voor de Nieuwe Wereld. Het opschrift luidt : *'A Castilla y a Leon Mundo Nuevo dio Colon'* (Columbus gaf de Nieuwe Wereld aan Castilië en Leon). Links en rechts van het wapenschild vier opengeklapte boeken, de catalogi van zijn bibliotheek met als titels : *'avtores - epitome - materee - science.'* (zie verder blz. 11)

De boeken staan symbool voor het levenswerk van Ferdinand Columbus : het stichten van een universele bibliotheek, die een afspiegeling moest zijn van de wereld waarin hij leefde. Doet een beetje denken aan Borges' *Bibliotheek van Babel*, aan de bibliotheek in *De Naam van de Roos* van Umberto Eco, of aan de Koninklijke Bibliotheek van Alexandrië uit de 3de eeuw v.Chr.[1]

Ik sta bij het graf en denk aan Ferdinand, die hier in 1539 begraven werd en net voor zijn dood in zijn testament liet optekenen dat de kathedraal, bij ontstentenis van Luis Columbus, zijn neef, de bibliotheek moest beheren, met de uitdrukkelijke wil niets van de collectie te verkopen en de verplichting boeken verder aan te kopen.

Ik heb een passie voor boeken en bibliotheken. Waar ik ook kom, er staat altijd een bezoek aan een bibliotheek op het programma. En nu ik toch in Sevilla ben, is het niet meer dan logisch dat ik eens binnenstap in 'zijn' bibliotheek, de Bibliotheca Colombina, geïntegreerd in de kathedraal.

Het is buiten de waard - de portier - gerekend! De bibliotheek is enkel toegankelijk voor groepen en onder begeleiding van een gids, die op voorhand moet gereserveerd worden. De portier is niet te vermurwen. Onverbiddelijk. No pasaras! Geen doorkomen aan. Ik druip af. Teleurgesteld. Ontgoocheld.

[1] Irene Vallejo wijdt een hoofdstuk aan het universele karakter van de bibliotheek van Alexandrië in *Papyrus*, blz. 41 'Balanceren op de rand van de afgrond: het Mousseio en de bibliotheek van Alexandrië'.

De gezonken verzameling van Ferdinand Columbus

Gelukkig heb ik nog *De gezonken verzameling van Ferdinand Columbus* van Edward Wilson-Lee, die de bibliotheek wel grondig doorlichtte en mij op die manier deelachtig maakt van zijn bevindingen. Schitterend boek! Een turf van 478 bladzijden, opgedeeld in een proloog, vier delen en aantekeningen over 'Leven en verrichtingen des admiraals[1]', aantekeningen bij de bronnen en een uitgebreide reeks noten die wat meer duiding geven over bepaalde onderwerpen. Wilson-Lee heeft er een onschatbare hoeveelheid informatie over de familie Columbus en het levenswerk van Ferdinand in verwerkt. Het is een biografie, opgemaakt aan de hand van documenten van Ferdinand Columbus en tijdgenoten, met als protagonist Ferdinand Columbus, autodidact, ontdekkingsreiziger, humanist in hart en nieren. Wilson-Lee neemt ons mee naar het eind van de 15de, begin 16de eeuw en schetst, aan de hand van documenten uit o.m. de Biblioteca Colombina, een gedetailleerd beeld van Europa, met veel aandacht voor historische figuren en gebeurtenissen.

In Deel I heeft Wilson-Lee het voornamelijk over twee onderwerpen : de vader, Christoffel, en diens droom om een weg naar Indië via het Westen te ontdekken en de leerjaren van Ferdinand aan het hof van de Spaanse kroonprins. In Delen II, III en IV focust Wilson-Lee hoofdzakelijk op het levenswerk van Ferdinand. Een visionair die veel reisde, de belangrijkste figuren uit zijn tijd kende, die talen en kosmografie studeerde, meehielp aan het opmaken van kaarten, vaak vertoefde aan het hof van de paus en de koningen van Spanje, de eerste biografie van zijn vader schreef en een ongelooflijke verzameling boeken, prenten, bladmuziek en planten aanlegde.

Wilson-Lee beschrijft op boeiende wijze hoe Ferdinand verschillende baanbrekende projecten op stapel zette en uitwerkte. Met zijn *Beschrijving van Spanje* - één van die projecten - ontwierp hij een gedetailleerde kosmografische kaart van het toenmalige Spanje, bestaande uit 6.635 artikelen en aangevuld met 700 foliobladen, recto-verso beschreven met informatie over steden en dorpen, rivieren, hoogtelijnen, geologische eigenschappen, economische ontwikkelingen en bevolkingsaantallen. Wilson-Lee schrijft : '*zo zou Ferdinands schaakbord van Spanje het mogelijk maken zijn kaarten te reproduceren op een voordien onvoorstelbaar detailniveau. Het beoogde effect, zoals hij*

[1] Biografie van Christoffel Columbus geschreven door Ferdinand Columbus, 30 jaar na het overlijden van zijn vader: Historie del s.d. Fernando Colombo; nelle quali s'ha particolare, & vera relatione della vita, & de' fatti dell'ammiraglio d. Christoforo Colombo, suo padre ; e dello scoprimento, ch'egli fece dell'Indie Occidentali, dette Mondo Nuovo, hora possedute dal sereniss. re catolico. (gedrukt door Francesco de' Franceschi Sanese, 1571. Een Italiaanse versie omdat het oorspronkelijke Spaanse manuscript verloren is gegaan.)

(Ferdinand) later schreef, was mensen de kans te geven dat beeld zo in zich op te nemen, dat ze het land leerden kennen alsof ze er zelf waren geweest, of misschien zelfs wel beter dan als ze er persoonlijk waren geweest, aangezien de belangrijkste zaken beter op afbeeldingen zijn te zien dan in het echt.'[1]
Wilson-Lee beschrijft ook dat, behalve die encyclopedie over Spanje, Ferdinand aan de basis lag van heel wat concepten die toen baanbrekend waren, zoals het catalogeren van prenten en boeken met een kaartenbaksysteem en het opstellen van trefwoordenregisters. Met zijn tekensysteem - zijn 'bibliogliefen of boeksymbolen' -, een ander concept, kon de lezer een massa informatie over een bepaald boek inwinnen : het boekformaat, het aantal pagina's, of het werk een register bevat, of het in verzen of proza geschreven is, of het gedrukt of een manuscript is, volledig of incompleet, vertaald of niet, enz. Met zijn baanbrekende woordenboeken, ook weer een nieuw project, benadrukte hij het belang van taal. '*Wilde taal dienen om in de fysieke wereld een rijk op te bouwen dan diende zij te worden vastgelegd zoals de coördinaten op een kaart*'[2], schreef hij. Een quote die ook nu nog erg toepasselijk is. We hoeven dan wel geen rijk op te bouwen, maar taal wordt vandaag te vaak verwaarloosd en met ChatGTP zal dat in de toekomst uiteraard niet veel verbeteren.

Zijn 'bibliotheek' is echter veruit het fascinerendste en moeilijkste project geweest. Wilson-Lee laat ons meereizen met Ferdinand Columbus op zijn tocht langs bekende steden op zoek naar boeken, allerlei boeken, om een universele bibliotheek op te richten, zodat iedereen kon genieten van de beschikbare informatie die hij had verzameld. Van een beperkte verzameling van 238 boeken groeide zijn collectie aan tot 15.370 boeken, meer dan 3.000 prenten en de grootste collectie bladmuziek. En in tegenstelling tot wat er in de toenmalige beroemdste bibliotheken te vinden was, nl. weelderig ingebonden werken over theologie, wijsbegeerte en rechtsgeleerdheid, bestond het grootste deel van Ferdinands verzameling uit boeken van 'obscure auteurs zonder faam, dunne pamfletten, op één blad gedrukte liedteksten bedoeld om in herbergen op de muur te worden geplakt en meer van dat soort dingen die voor veel van zijn tijdgenoten regelrechte rommel moeten geleken hebben.[3] Maar wel een perfecte weerspiegeling van de tijdsgeest. Veel is sedert 1539 jammer genoeg verloren gegaan en Edward Wilson-Lee noteert dat '*bijna vijf eeuwen verwaarlozing, slechte conservering en plunderingen de collectie van haar oorspronkelijke luister gereduceerd (hebben) tot een staat die,*

[1] *De gezonken verzameling van Ferdinand Columbus*, Edward Wilson-Lee, blz. 230-231
[2] Idem, blz. 245
[3] Idem, blz. 17

nog altijd van onschatbare waarde, ook pijnlijk herinnert aan alles wat er verloren is gegaan.'[1]
Omdat er, met de boekdrukkunst, schandalig veel boeken op de markt kwamen, werd Ferdinand geconfronteerd met twee nijpende vragen: hoe te vermijden om tweemaal hetzelfde boek te kopen? En hoe die massa informatie overzichtelijk en consulteerbaar maken?
En daar komt zijn visionair karakter tot uiting; Wilson-Lee legt uit dat Ferdinand vier catalogi wilde samenstellen - het *Boek der Excerpten*, het *Boek der Stoffen*, de *Tafel der Auteurs* en de *Tafel der Wetenschappen* - , die als leidraad moesten dienen om wegwijs te raken in die boekenmassa. Naderhand zou hij kopieën van die catalogi verspreiden over heel Spanje, waardoor een onbeperkt aantal lezers in staat zouden zijn om vanop afstand door de bibliotheekcollectie te navigeren. Een soort zoekmachine. Een 'world wide web' avant la lettre. Geniaal, toch?

Ik slenter langs de Guadalquivir waar Ferdinand vijfhonderd jaar geleden ongetwijfeld ook langs wandelde, op zoek naar een geschikte plaats om te wonen en zijn bibliotheek vorm te geven. Hij bouwde zijn huis-bibliotheek in 1526 in de wijk Humeros aan de rivier, op een in onbruik geraakte mesthoop naast de Goles Poort , rechtover het '*monasterio Santa Maria de las Cuevas'* waar zijn vader begraven lag vóór hij later naar Santo Domingo overgebracht werd, om dan in 1795 naar Havana verplaatst te worden en uiteindelijk in 1898 in Spanje zijn definitieve rustplaats te vinden. Het huis van Ferdinand is verdwenen, de mestvaalt ook, net zoals de poort waarvan alleen nog een stuk muur als aandenken rechtstaat. Het monasterio is nu een fabriek en het Andalusische Centrum voor Hedendaagse Kunst is er gehuisvest.

Ik kuier verder langs de Guadalquivir, op zoek naar restjes Ferdinand, maar vind alleen een replica van de 'Nao Victoria', een kopie van de kraak waarmee Elcano rond de wereld voer in 1519. Een grote vissersboot, als je het mij vraagt. Maar eentje waarop 40 man gedurende weken naast elkaar leefden. Nauwelijks te bevatten! Het lijkt erg op de Capitana, waarmee Christoffel en zijn zoon Ferdinand in 1502 naar de Nieuwe Wereld voeren. Het begin van een ongelooflijk avontuur voor de toen 13-jarige Ferdinand. Op die reis legde hij de basis van wat hij de rest van zijn leven zou doen : observeren, noteren, uitvinden en verzamelen.

Ik flaneer door de straten van Sevilla en beland opnieuw bij de kathedraal en het Alcazar, het koninklijk paleis, opgetrokken in 913 en uitgebreid in Mudejarstijl door Pedro I in de 14de eeuw.

[1] Edward Wilson)-Lee, "De gezonken verzameling van Ferdinand Columbus" p. 407

Schitterend bouwwerk met hoefijzerbogen, blinde bogen, het adembenemend stucwerk, sierlijke arabesken, prachtige azulejos en magnifieke ingelegde plafonds. Hier liep Ferdinand, vijfhonderd jaar geleden, wachtend op zijn audiëntie met de katholieke koningen. Hij moet onder de indruk geweest zijn van de pracht en praal. En hij niet alleen. Dichter bij Ferdinand kom ik echter niet. Het blijven doodlopende sporen, wel schitterende impressies en *'De gezonken verzameling van Ferdinand Columbus'*. Die maakt veel goed.

Tijd om andere oorden op te zoeken, andere impressies op te doen. Ik ga op zoek naar collega-ontdekkingsreizigers van Ferdinand in een poging hen beter te leren kennen en voornamelijk te achterhalen wat hun motieven waren om Spanje achter zich te laten op zoek naar roem, eer, of was het iets anders? Maar dat is dan voor een volgende 'Impressie'.

Oulipo-7

Door Bart Madou

Wikipedia : *'**Oulipo** staat voor* Ouvroir de littérature potentielle *('Werkplaats voor potentiële literatuur'). Het is een los verband van Franstalige schrijvers en wiskundigen, en heeft als doel literaire werken te maken die aan bepaalde voorwaarden of beperkingen onderhevig zijn :* littérature sous contraintes*. Het kan daarbij gaan om beperkingen inzake het gebruik van letters, woorden, klanken, stijlen, enz. Deze beperkingen zijn niet alleen bedoeld als woord- en taalspelletjes, maar ook om de inspiratie en het vakmanschap van de auteurs aan te scherpen.*
Oulipo werd in 1960 opgericht door Raymond Queneau en François Le Lionnais, samen met een twaalftal geestverwanten. Enkele andere bekende Oulipianen zijn de schrijvers Georges Perec en Italo Calvino. Tegenwoordig heeft Oulipo ook een officiële website.
Het bekendst is wellicht de roman La Disparition *van Georges Perec waarin de letter e ontbreekt, vandaar de titel.*
Zo kan je bijvoorbeeld in een tekst elk substantief vervangen door het substantief dat x plaatsen verder staat in het woordenboek.
Hieronder werd het 7de substantief vervangen. Ik heb hiervoor het Synoniemenwoordenboek *van Van Dale gebruikt.*

DE STOKER (AMERIKA) - ORIGINEEL

Toen de zestien jaar oude Karl Rossmann, die door zijn arme ouders naar Amerika was gestuurd, omdat een dienstmeisje hem verleid en een kind van hem gekregen had, op het langzamer varende schip de haven van New York binnenkwam, meende hij het beeld van de godin der vrijheid, dat hij al veel eerder had opgemerkt, plotseling in een veel helderder stralend zonlicht te zien. Haar arm met het zwaard scheen zij zojuist te hebben opgeheven en om haar gestalte woei vrij de wind.
'Wat hoog!' zei hij in zichzelf, en hij werd, daar hij in het geheel niet aan van boord gaan dacht, door de steeds groter wordende stroom kruiers, die hem voorbijging, langzamerhand tot aan de verschansing gedrongen.

DE STOLPBOERDERIJ (AMERIKA) – OULIPO-7

Toen de zestien jaarmarkt oude Karl Rossmann, die door zijn arme oudjes naar Amerika was gestuurd, omdat een dienstweigeraar hem verleid en een kinderboerderij van hem gekregen had, op het langzamer varende schittering de havenzate van New York binnenkwam, meende hij de beeldhouwer van de godsakker der vrijspraak, dat hij al veel eerder had opgemerkt, plotseling in een veel helderder stralend zonne-energie te zien. Haar armkandelaar met de zwager scheen zij zojuist te hebben opgeheven en om haar gesticulatie woei vrij de windhaak.
'Wat hoog!' zei hij in zichzelf, en hij werd, daar hij in het geheugen niet aan van boortoren gaan dacht, door de steeds groter wordende strooplikker kruimelzuigers, die hem voorbijging, langzamerhand tot aan de verschrijving gedrongen.

Ad multos annos

Door Els Vermeir

ALEXANDRE DUMAS, *fils*

Wanneer ik Alexandre Dumas zeg, denkt u wellicht meteen aan *De drie musketiers* of *De graaf van Monte Cristo.* En dat heeft u dan goed gedacht. Alleen wil ik het hier niet hebben over de Alexandre Dumas die deze werken schreef, maar wel over zijn gelijknamige (en onwettige) zoon.

Alexandre Dumas *fils*, dus. Geboren in Parijs op 27 juli 1824, gestorven in Marly-le-Roi op 27 november 1895. Hoewel hij net als zijn vader in Frankrijk zeer succesvol was, hebben zijn werken toch minder weerklank gevonden, op enkele uitzonderingen na. Als onwettig kind klaagt hij vooral de sociale ongelijkheid aan, onder meer in *Le Fils naturel* en *Un père prodigue.*
Zijn meest bekende werk is ongetwijfeld *La dame aux camélias*, waarvan hij zowel een romanversie als een theaterversie schreef.

Het verhaal is ten dele geïnspireerd op het leven van Marie Duplessis, een courtisane waar Dumas *fils* een affaire mee had. Tegelijkertijd maakt de auteur ook de vergelijking met *Manon Lescaut*, de beroemde roman van l'abbé Prévost uit 1753.

Het is best interessant om die twee verhalen naast elkaar te leggen. In beide gevallen fungeert de verteller als tussenpersoon, die het relaas van een onfortuinlijke jongeman in ik-vorm citeert.

In beide gevallen gaat het om een jongeman van goede afkomst (ridder Desgrieux bij *Manon Lescaut*, Armand Duval bij *La dame aux camélias)* die verliefd wordt op een meisje van laag allooi, tegen de wil in van zijn vader.

In beide romans wordt de liefde gedwarsboomd, in beide romans prostitueert het meisje zich om aan geld te komen en sterft ze uiteindelijk een tragische dood.

Toch zijn er ook verschillen, die wellicht ten dele met de tijdsgeest te maken hebben, maar ook met de visie van de auteur. Zo krijgen we vooral een heel verschillend beeld van de vrouw te zien. Hoewel ze door haar minnaar wordt opgehemeld, komt Manon Lescaut naar voor als lichtzinnig en wuft, en is ze vooral uit op een luxeleven, terwijl Marguerite Gautier, de dame met de camelia's, zich veeleer uit noodzaak en zelfopoffering prostitueert.
Het verhaal van Manon Lescaut is – vooral in onze tijd – ook minder geloofwaardig en gewelddadiger, er worden moorden en misdaden gepleegd die niet naar verhouding lijken gestraft te worden, of althans snel vergeten en vergeven worden wanneer Desgrieux ontsnapt.
Wel kunnen we beide verhalen beschouwen als een aanklacht tegen het belang van eer en status ten koste van de liefde, en allebei lopen ze over van passie en pathos, wellicht wat te veel naar onze moderne smaak.

In elk geval is het de verdienste van Dumas dat hij het bekende verhaal van l'abbé Prévost naar een hoger niveau heeft weten te tillen en dat hij heel wat schrijvers en scenaristen na hem heeft geïnspireerd, ook al mist zijn werk zowel inhoudelijk als stilistisch de nodige originaliteit om het als een echte klassieker te beschouwen.

Toch baseerde Giuseppe Verdi er zijn opera *La traviata* op en werd het boek in 20ste eeuw meermaals verfilmd, onder meer met beroemde actrices als Sara Bernhardt en Greta Garbo in de hoofdrol. In 2001 was er nog een vrije bewerking door Baz Luhrmann, de musical *Moulin Rouge*, met Nicole Kidman in de hoofdrol.

Kort samengevat: voor wie houdt van het *Pride and Prejudice*genre is *La dame aux camélias* zeker een aanrader!

(In Nederlandse vertaling beschikbaar als *De dame met de camelia's*, uitgeverij Aspekt, 2011, 199 blz.)

Beleefd

Door Bart Madou

BRUNO SCHULZ & MIECZYSLAW WEINBERG

Een laatste tweeluik in de reeks 'Onbekend (?), niet onbemind' ging over twee Poolse joden: de schrijver en tekenaar Bruno Schulz en de componist Mieczyslaw Weinberg. In het eerste deel van de lezing ging alle aandacht naar Bruno Schulz: zijn korte leven en gewelddadige dood kwamen ter sprake en uiteraard zijn twee romans of eerder bundels bijeen horende verhalen: *De kaneelwinkels* en *Sanatorium Clepsydra*. Uit beide werken werden fragmenten voorgelezen, waarbij duidelijk de exuberante, kleurrijke en feeërieke taal tot uiting kwam. Er werd ook ingegaan op de bijzondere status van zijn geboortestad Drohobytsj, een plaats die hij quasi niet verlaten heeft, maar die oorspronkelijk tot Polen behoorde (de inwoners spraken Pools), later tot de dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije, tijdens WO II door nazi-Duitsland geannexeerd werd, ten slotte ingelijfd werd bij de Sovjet-Unie en vandaag in Oekraïne gelegen is. De 'roof' van de Bruno Schulz' muurschilderijen uit het huis van de SS-commandant Felix Landau door een Israëlisch 'commando' na de ontdekking ervan kwam eveneens aan bod. Ten slotte werd even stilgestaan bij zijn tekeningen die vooral bekendheid verwierven door zijn nog tijdens zijn leven verschenen boekje *'Boek der idolatrie'*.
Vooraleer wij kennismaakten met Mieczyslaw Weinberg konden wij naar een fragment uit het 7de Strijkkwartet van Weinberg luisteren, met herkenbare verwijzingen naar Sjostakovitsj. Het leven van Weinberg zag er helemaal anders uit dan dat van Schulz. Tijdens zijn jonge jaren moest hij enkele malen vluchten voor het oprukkende Duitse leger, eerst vanuit Warschau naar Minsk en daarna naar Tasjkent. Eindelijk kon hij zich dan vestigen in Moskou, waar hij hechte vriendschap sloot met de grootste Russische componist van het ogenblik: Dimitri Sjostakovitsj. Meer dan twintig jaar zouden ze elkaar blijven ontmoeten en hun nieuwe creaties voorspelen. Niet te verwonderen dat ze elkaar ook wederzijds beïnvloed hebben. Zijn hele leven in Rusland moest hij, net als vele andere kunstenaars, schipperen om in de pas van het regime te lopen. Men verwachtte optimistische, heroïsche, socialistisch-realistische kunst en dat gold zeker ook voor de muziek. Het was de rol van de door de overheid gecontroleerde en bemande Componistenbond om de 'zuiverheid' van de muziek te garanderen. Deze lezing werd afgesloten met het beluisteren van de eerste maten van Weinbergs vioolconcerto.

Door Patrick Vanhaelemeesch

ZEEZIEK

Als ik zou
zal jij niet eerder
daar ik hier
lig in ’t vooronder.

Ons schip bood
’s morgens schier
uitzicht maar hoeveel
is zeker zonder?

Wij is nooit
geworden ooit
dat jij in mij
verdronken wonder.

Scheurt water zich
uit aarde zonder
anker - jouw dorst
veeleer van honger

uit mijn armen.

DE HOOGSPRINGSTER

De aantrekkelijkheid van de aarde
vermag weinig tegen haar
ontwapenende opstand,
nu haar voeten niet langer
het hoofd bieden
aan de zuigkracht van wolken.

Op droomhoogte kromt haar lijf
zich ruggelings over de maatstaf
van een wereld geweven met dood,
de dijen in orante: gezegend
de vrucht van haar schoot.

Even hangt haar open mond
tussen verbazing en angst.
Ze slaat haar vleugels open,
omspant ons vergezicht,
blaast lente in kerk,
rond plein en zerk.

Officials met onweersogen
hebben de sprong al doorgelicht:
ongeldig! Hun matte dogma’s zijn allicht
niet berekend op het springtij van hierboven.

ZE SLAAPT

Ze slaapt en dat is vaak
te veel gevraagd. Wellicht
maken ontelbare gedachten
zich los van hun schapenvachten
als de dag niet meer van tel is.

Twee wakkere zijkanten leggen dan
in ruggespraak met de sterren
het gedroomde bedrog van een ingedommeld
bestaan bloot. Moeilijk toe te dekken
door een buiklanding in de wol.

Afmattende helderheid, mat
Van ’s werelds duister licht
en ongewenst geslepen door de nacht
als Morpheus met armenvol vrede wacht.
En in die vrede niet kunnen berusten.

Zeldzaam is vaak waardoor ze slaapt.

Te Beleven

Door Bart Madou

13DE THOMAS MANNLEZING: DAMES VOOR DARWIN

Ondanks het feit dat Charles Darwin een kind was van zijn (Victoriaanse) tijd en klasse, was hij qua ideeën erg liberaal en vooruitstrevend. Zijn tijdgenoten beschreven hem als een zeer beminnelijk iemand, een goede vader en een voorbeeldige echtgenoot. Hij was fel gekant tegen de slavernij en tegen kinderarbeid en hij kwam op voor onderwijs en stemrecht voor vrouwen. Maar Darwin was ook een begenadigd briefschrijver. Van hem alleen zijn er meer dan 1800 brieven bewaard en veel van zijn correspondenten – een honderdtal – waren vrouwen, en die nam hij allemaal au sérieux.

Er waren om te beginnen zijn nichtjes, die hij ook inschakelde voor zijn wetenschappelijke opzoekingen, en er waren vooral vrouwelijke wetenschapsters met wie hij over zijn en hun bevindingen discussieerde. Een van zijn belangrijkste pennenvriendinnen was Frances Power Cobbe, een filosofe en feministe en net als Darwin actief strijder tegen dierproeven en vivisectie.

Wat is dan het probleem? Want hij wordt ook gezien als een vrouwonvriendelijke (wetenschaps)mens, en dat komt met name tot uiting in zijn in 1871 verschenen boek '*The descent of man (De afstamming van de mens)*'. Daarin – vertrekkend vanuit zijn evolutietheorie – zegt hij het onomwonden : bij de dieren is het mannetje superieur aan het vrouwtje en bij de mens is dat niet anders.

Darwin: '*Het hoofdonderscheid in de intellectuele vermogens van de twee seksen is daarin zichtbaar dat de man, in wat hij ook onderneemt, een hoger niveau bereikt dan de vrouw bereiken kan – of dit nu diep nadenken, rede of fantasie vereist, of louter het gebruik van de zinnen en handen*.'[1]
Darwin wijt een en ander aan de strijd die de man doorgaans moe(s)t leveren om vrouwelijke partners te verkrijgen, dit noemt hij de seksuele selectie. De actieve man tegenover de passieve vrouw, en dat gegeven gespreid over miljoenen jaren, resulteerde in de grotere begaafdheid bij de man. Wat Darwin echter niet ziet of niet wil zien is dat die ongelijkheid wel eens veel te maken zou kunnen hebben met sociale factoren (vrouw aan de haard, K,K&K[2], toegang tot onderwijs enz.)

---

[1] Charles Darwin, *De afstamming van de mens*
[2] Kinder, Küche, Kirche, het domein van de (laat 19de eeuwse) vrouw volgens Robert Musil

Greet Vandermassen, die in november de 13de Thomas Mannlezing verzorgt, zegt het ergens in haar boek *'Dames voor Darwin'* zo: *'Zowel voor als na Darwin zijn er meer verlichte visies op de vrouw neergepend, om het zacht uit te drukken. Hij slaagde er op dit vlak duidelijk niet in zijn wetenschappelijke houding te scheiden van zijn sociale vooringenomenheid. Het minste wat hij als wetenschapper had moeten doen, was stilstaan bij de manieren waarop de vrijheid en de mogelijkheden van vrouwen aan banden werden gelegd.'*[1]

In haar lezing zal Vandermassen ongetwijfeld ook dieper ingaan op de spanning tussen (een soort) feminisme en de biologie. Zij betoogt ondermeer dat heel wat psychologische sekseverschillen niet aan de opvoeding of de cultuur te wijten zijn, maar het gevolg zijn van miljoenen jaren evolutie.

13de Thomas Mannlezing, Griet Vandermassen over *Dames voor Darwin*, zondag 17 november 2024 om 10:30 u. in DC Veltershof, Veldegem

[1] Griet Vandermassen, *Dames voor Darwin*, Houtekiet, 2019, 368 blz.

Onderbelicht

Door Andre Callier

LARA GASPAROTTO

Gasparotto is een Belgische fotografe die zich onderscheidt door haar dromerige, intieme en vaak poëtische stijl. Haar werk is doordrenkt van een gevoel van melancholie en nostalgie, waarin het dagelijkse leven op een bijna magische manier wordt vastgelegd. Gasparotto staat bekend om haar gebruik van zacht licht en subtiele kleuren, wat haar foto's een unieke, etherische kwaliteit geeft.

Deze nog steeds actieve fotografe laat ik graag eerst zichzelf voorstellen:

'Ik ben geboren in 1989, ben op 16-jarige leeftijd begonnen met fotograferen en heb van mijn 14de tot mijn 17de beeldende kunst gestudeerd. Daarna ging ik naar de fotovakschool van Saint-Luc in Luik, mijn geboortestad, waar ik studeerde bij Emmanuelle D'Autreppe, Alain Janssens en Jean Janssis. Sindsdien reis ik de wereld rond en werk ik voor een aantal tijdschriften.Ik heb mijn werk tentoongesteld in Berlijn, Parijs, Peking, Brussel, Antwerpen, Arles, Breda en Amsterdam.

Ik ben onze intimiteit aan het strippen, onze lakens isoleren onze lichamen niet meer. Ik voel dat ik leef door het contact met anderen, hun blik, hun huid. Mijn foto's zijn de vastleggingen van onze onbeschermde gevoelens.

In plaats van afgeronde series zijn mijn foto's een verzameling losse beelden, spontaan samengesteld. Mijn foto's zijn momentopnames van het dagelijks leven van mijn vrienden, een generatie op de rand van volwassenheid en verloren zijn. Ik leg deze momenten spontaan vast, zonder afstand tussen mij en mijn onderwerp, omdat ik deel uitmaak van dezelfde wereld. Het gaat over een generatie die omgaat met alle mogelijkheden en gevaren van het leven.

Ik ben nooit een afstandelijke waarnemer, en leg vast wat ik zie tijdens het reizen en het gebeurt af en toe dat ik iemand op straat zie die me intrigeert. In fragmenten maken we kennis met mijn leven. Soms krijg ik echter ideeën in mijn dromen en dan vraag ik vrienden om met me mee te gaan naar de plekken die ik in mijn dromen heb gezien en ze daar te fotograferen.

Ik wil geen onverschilligheid suggereren, maar een vrijheid, een frivoliteit om van te genieten en een onschuld om te bewaren. Ik wil mensen herinneren aan de schoonheid om hen heen, die je soms zelfs in de meest eenvoudige dingen vindt, zelfs in België. Ik wil mensen inspireren om van het moment te genieten en de dingen van dichterbij te bekijken. Ik wil dat ze emoties voelen, sensaties. Emoties die hen herinneren aan bepaalde dingen. Alsof mensen via mijn werk hun eigen biografie kunnen bekijken.'

Uit: ***b*urn** archief Lara Gasparotto

Gasparotto heeft een uitzonderlijk talent voor het vastleggen van intimiteit. Dit komt voort uit het vertrouwen dat ze opbouwt met haar onderwerpen, vaak uit haar eigen omgeving, waardoor ze in staat is om momenten vast te leggen die ongekunsteld en oprecht aanvoelen. Deze diepgang wordt versterkt door haar gebruik van close-ups en haar focus op details - zoals een hand die een blad aanraakt of een blik die net iets te lang blijft hangen.

Hoewel Gasparotto's stijl uniek is, is ze duidelijk beïnvloed door de traditie van documentaire en straatfotografie, waarbij ze elementen van beide genres verweeft in haar werk. Ze heeft een talent voor het vangen van het spontane, wat haar beelden een levendigheid geeft die je zelden ziet in geposeerde fotografie. Haar werk evolueert voortdurend, maar blijft trouw aan haar kenmerkende stijl. Een verkenning van haar leven en werk kan je uitvoerig raadplegen op haar website via onderstaande QR.

Canonschot

Door Els Vermeir

Lang voor de Vlaamse regering haar 'Canon van Vlaanderen' lanceerde, had de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren (KANTL) al een 'literaire canon' met 50 als essentieel beschouwde werken uit de Nederlandstalige literatuur. In deze rubriek maken we kennis met de werken op deze lijst. Om niet te lang in het Oudnederlands te vertoeven, wisselen oudere en de recentere werken elkaar af.

DE ONTDEKKING VAN DE HEMEL – Harry Mulisch

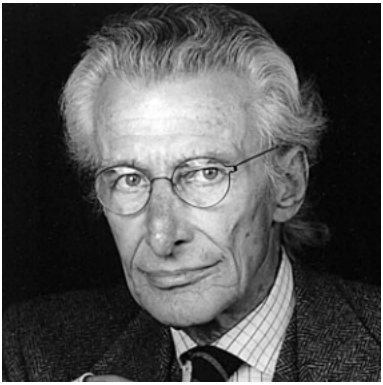

Mulisch hoef ik vast niet meer voor te stellen. De Nederlandse schrijver Harry Kurt Victor Mulisch (1927-2010) wordt beschouwd als een van de grootste naoorlogse Nederlandse schrijvers. Meer nog: *De ontdekking van de hemel* werd in 2007 uitgeroepen tot 'het beste Nederlandstalige boek aller tijden'.

Ik leerde Mulisch lang geleden kennen via *De Pupil* en was toen meteen verkocht! Desondanks heb ik helaas nog maar een klein deeltje van zijn omvangrijk oeuvre gelezen. *De ontdekking van de hemel* was daar niet bij, en ik was dan ook enthousiast toen ik deze klepper op mijn zelfgemaakte to-dolijstje zag staan.
Het boek begint veelbelovend, met een intrigerend en bevreemdend gesprek tussen twee engelen. Dat gesprek zit al meteen vol van de heerlijke ironie en de soms absurde ideeën, die ik zo bij Mulisch waardeer. De proloog lijkt op die manier een verrukkelijk aperitiefhapje dat een 'haute cuisine' meergangenmenu doet verhopen.
Maar dan begint het eigenlijke verhaal, en heel even was ik teleurgesteld. Ik vreesde voor wat ik een 'typische machoroman' (excusez le mot) zou willen noemen: niks dan seks en gewauwel. Ging de zoveelste van mijn literaire goden dan van zijn troon vallen?
Gelukkig niet! Het vroeg even doorbijten, en ja, ergens in de loop der negenhonderd volgende bladzijden had ik nog wel eens het gevoel dat wat extra schrappen geen kwaad had gekund, maar uiteindelijk raakt het verhaal op dreef en wordt het een meeslepende ontdekkingstocht met een verrassend en raadselachtig einde.

Want als je Mulisch voor dit werk slechts één compliment mag geven, dan is het wel een eerbiedig en nederig proficiat voor de ongelooflijke hoeveelheid research die aan dit werk moet zijn voorafgegaan – of anders de waaier aan kennis die Mulisch heeft verworven en verwerkt. Want ja, soms voelt het wel een beetje als een wijsneuzerige opsomming van feiten, weetjes en intellectuele spelletjes, die niet zou misstaan in de helaas verdwenen IQ-quiz van Herman Van Molle. Wellicht is het dit soort 'snoeverij' dat Mulisch bij velen het etiket van arrogantie opleverde, maar net deze verzameling van kennis maakt het voor een lezer met ADHD prikkelend genoeg om de aandacht vast te houden.

Het boek zelf nu. Dat bestaat uit vier delen: *Het begin van het begin, Het einde van het begin, Het begin van het einde* en *Het einde van het einde.* Elk deel begint en eindigt met een gesprek tussen de twee engelen, waarvan de ene het verloop van het eigenlijke verhaal blijkt te hebben georkestreerd.
Dat verhaal gaat initieel over de vriendschap tussen twee ogenschijnlijk totaal tegengestelde mannen, Onno Quist en Max Delius. De personages zijn deels geïnspireerd op Mulisch zelf (Max) en zijn vriend Hein Donner (Onno).
Onno, een filoloog, is het zwarte schaap in zijn diepgelovige, welgestelde familie. Max, een sterrenkundige, is de zoon van een nazi en een Joodse, en groeide op in een pleeggezin. Een groter contrast tussen de twee mannen lijkt haast niet mogelijk: Onno, de chaoot bij wie totale wanorde heerst, tegenover Max, bij wie alles tot op de millimeter geordend is. Onno, die amper vrouwen heeft gekend, tegenover Max, die zowat elke vrouw die hij ontmoet tracht te versieren.
Toch is hun vriendschap ontzettend diep: '*we vertellen elkaar zelfs, wat wij nooit aan iemand zouden vertellen*.' En net dat is het ijkpunt van hun vriendschap: de dag dat beiden een geheim hebben voor elkaar, verandert hun relatie.
Die verandering begint in feite al wanneer Max de celliste Ada ontmoet en een relatie met haar begint: '*Max was opeens een ander geworden, - zoals wanneer zij 's ochtends de gordijnen opentrok en het vertrouwde uitzicht bleek in de nacht ondergesneeuwd: alles was hetzelfde en alles was anders.*'
Tussen Max en Ada loopt het echter mis, en uiteindelijk trouwt ze met Onno. Bij een ongeval belandt Ada in een onomkeerbare coma, maar zij is zwanger en brengt uiteindelijk toch een gezonde jongen ter wereld, die de naam Quinten krijgt. Omdat Onno op dat ogenblik een politieke carrière uitbouwt, heeft hij de tijd niet om zich over zijn zoon te ontfermen, en Max biedt – om zeer persoonlijke redenen – aan de jongen op te voeden, samen met Ada's moeder.

Al snel wordt duidelijk dat Quinten een heel speciale jongen is, en uiteindelijk blijkt hij het echte hoofdpersonage van deze roman te zijn, met een wel heel bijzondere missie. Die missie krijgt hij van de engelen, die daarbij wijzen op wat Quinten onderscheidt van de andere mensen: *'Alle anderen zijn slapenden, die ontwaken moeten: door geloof en kennis. Alleen dan is er voor hen een weg terug. Maar de zware aanhechtsels hebben hen meestal verzoend met het leven op aarde, zij zijn vergeten dat zij daar vreemdelingen zijn en zij zijn dan wat zij denken dat zij zijn: dat is de grootste bedreiging voor hun terugkomst.'*

Daar ligt dan meteen ook de kernboodschap van deze roman, het is een poging om ons uit onze 'slaap' te wekken en de 'zware aanhechtsels' van ons af te schudden.

In het laatste deel evolueert de roman naar een soort mysterieuze, cryptische 'zoektocht naar de Heilige Graal', alsof *De Naam van de Roos* en de *Da Vinci Code* in een blender werden gegoten met een flinke scheut 'Gewijde Geschiedenis' en mythologie erbij.

Zoals ik al zei, is dit boek een soort mini-encyclopedie van feiten en wijsheden, en dat uit de meest uiteenlopende gebieden. Zo passeren tal van wetenschappen de revue: geneeskunde, sterrenkunde, wiskunde, wetenschap en techniek, architectuur (met onder meer verwijzingen naar de Big Bang, Otto Lilienthal, Einstein, quasar, snaartheorie, kernfysica, Gamow, Frank Lloyd Wright, Le Corbusier, Mies van der Rohe …).
Van de exacte wetenschappen is het een kleine stap naar de filosofie, met onder meer Nietsche, Stirner, Russell, Heidegger … Een paar doordenkertjes passen in dat rijtje: *'dat de baas niet dood kan gaan, is nu juist de afschuwelijkste inperking van zijn almacht. Hij bestaat bij de gratie van de paradox, maar bij diezelfde gratie moet hij eeuwig bestaan, eeuwig sterven.'* Of nog: *'Alleen wanneer zij alleen was had zij het gevoel, dat zij werkelijk bestond; andere mensen waren misschien juist bang voor dat besef, maar zij was eerder bang voor andere mensen omdat zij haar dat besef ontstalen.'*
Politiek en geschiedenis kunnen natuurlijk evenmin ontbreken, met onder meer Fidel Castro, Napoleon, het Nederlandse Nieuw Links, de moord op Rudi Dutschke, WO II, Vietnam, de koude oorlog … Mulisch schuwt trouwens de kritiek op het politiek systeem niet, bijvoorbeeld: '*Wie mocht ontdekken – wat vrijwel onmogelijk is – hoe beleid wordt gemaakt, die zal zijn verdere leven moeten slijten met een fundamenteel gevoel van onveiligheid.'*

Via de geschiedenis komen we dan bij de kunsten, gaande van schilderkunst (Piero de la Francesca, Jeroen Bosch, Marcel Duchamps …) over muziek (Liszt, Schubert, Janáček …) naar literatuur (Shakespeare, Bacon, Thomas Mann, Poe, Rilke, Dostojevski …). En wie literatuur zegt, zegt taal, of beter: talen: Grieks, Latijn, Oud-Egyptisch, Russisch …

Uiteindelijk komen we uit bij het allereerste begin, zijnde religie, met citaten uit Bijbel, Thora en Koran en verwijzingen naar de romeinse goden en de gnostiek, waarbij een zekere heimwee naar de (regulerende) rol van het geloof te bespeuren valt: *'Hij (God) bestond niet, maar zo lang men aan hem geloofde en zijn geboden geldigheid hadden, werden er geen openbare telefoons vernield voor de lol.'*

Tegelijkertijd wijst deze roman ons op de relativiteit van het leven: *'er is dus ook een Vonk voor één bepaald spermatozoön uit één bepaalde zaadlozing van Julius Caesar, die met één bepaalde eicel van Marilyn Monroe had kunnen versmelten. En elk spermatozoön in de ontelbare zaadlozingen van de mogelijke zoon uit die mesalliance had zich vervolgens kunnen verbinden met elke eicel van de ontelbaar mogelijke dochters van John F. Kennedy en Cleopatra, of die van een willekeurige steenhouwer onder Cheops met die van een toiletjuffrouw van over tienduizend jaar, - en al die mogelijkheden en hun nakomelingen hadden zich weer kunnen verbinden met alle andere mogelijkheden en hun nakomelingen in ruimte en tijd, en zo voort en zo verder zonder einde.'*

Om af te sluiten nog deze vaststelling en tegelijk waarschuwing, die techneuten overal ter wereld maar best ter harte zouden nemen: *'Met elk nieuw technisch ding is het menselijk leven automatisch zinlozer geworden.'*

Harry Mulisch, *De ontdekking van de hemel*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2017, 927 blz.
P. Kralt, *Achtergronden en uiterlijke beschrijving*, via Digitale bibliotheek voor Nederlandse letteren, https://www.dbnl.org
Wikipedia, https://nl.wikipedia.org/wiki/Harry_Mulisch

K.

Door Bart Madou

In 1912 is Franz Kafka erg actief op alle gebied, hij geniet van een gevuld sociaal leven met wekelijkse ontmoetingen met vrienden schrijvers zoals Max Brod, Franz Werfel, Felix Weltsch, Oskar Baum en beeldende kunstenaars zoals Alfred Kubin en Ernst Ascher. Deze laatste vraagt zelfs aan Kafka om naakt te poseren voor een schilderij van Sint-Sebastiaan. Of Kafka daar op ingegaan is, weten we niet, het meeste werk van de jood Ascher werd tijdens WO II vernietigd.

Het is bekend dat Kafka regelmatig bordelen bezocht, hij ging vaak naar de film en ging kijken naar toneelopvoeringen van o.a. Gerhart Hauptmann, Hugo von Hofmannsthal en Gabriele d'Annunzio. Dit beeld staat in schril contrast met het beeld dat wij hebben van Kafka als eenzame kluizenaar en asceet, alhoewel … eens terug thuis beklaagt hij zich over het overal klinkend huiselijk lawaai, maar kan hij zich 's avonds op zijn kamer terugtrekken om er zich aan zijn geliefde dagelijkse of beter nachtelijke bezigheid te wijden: schrijven ('*de nacht is het beste deel van de dag'*). Niet hijzelf schrijft, het schrijven komt tot hem als '*ein Käfig ging einen Vogel suchen* - een kooitje een vogel ging zoeken' zoals hijzelf noteert (zie ook de dagboekaantekening hieronder).

En uitgerekend in januari 1912 vat hij het plan op om een roman te schrijven, zijn eerste. Het zou *Amerika* worden, een titel die Max Brod eraan gaf, want de roman bleef onvoltooid en werd pas na de dood van Kafka gepubliceerd. Kafka noemde zijn roman in wording *Der Verschollene* of *De verdwenen (man)* dus. Het eerste hoofdstuk *Der Heizer – De stoker* – werd nog tijdens zijn leven in boekvorm uitgegeven. *Amerika* wordt wel eens zijn meest optimistische roman genoemd, zijn minst pessimistische zou een betere omschrijving zijn.

9 juni 1912 is misschien de belangrijkste dag uit zijn literaire loopbaan geworden. Met Max Brod trok hij die dag naar Leipzig – het mekka van de uitgeverswereld – naar de uitgever Rowohlt, waar toen nog Kurt Wolff werkzaam was, die later een eigen uitgeverij zou starten en die Kafka's uiteindelijke uitgeverij zou worden. Max Brod had wel al een en ander met Rowohlt afgesproken, zonder medeweten van Kafka, maar in ieder geval werden door die ontmoeting de deuren geopend naar een Duitstalig lezerspubliek. Na Leipzig trokken Brod en Kafka voor een weekje naar Weimar, waar ze het woon- en werkhuis van de door Kafka zo bewonderde Goethe bezochten. Dit bezoek draaide enigszins uit op een teleurstelling: Kafka slaagde er niet in zijn verheven beeld van Goethe te koppelen aan

de prozaïsche inrichting van het huis aan het Frauenplan (‘*Treurig gezicht, dat doet denken aan dode grootvaders*’). En hoewel Kafka toen wat meewarig deed over ‘de wijste van alle dwazen’ – de zeventigjarige Goethe werd ooit smoorverliefd op de zeventienjarige Ulrike von Levetzow –, liep hij zelf in Goethes stad in zowat dezelfde val.

Hij, 35 jaar, werd er smoorverliefd (alweer) op Margarete Kirchner, de tienerdochter van de beheerder van het gasthuis waar hij verbleef. Maar daarbij is het toen ook gebleven. Trouwens, op zijn veertigste maakte hij kennis met zijn laatste geliefde, de toen negentienjarige Dora Diamant.

Het jaar 1912 eindigde echter op wellicht ook een van de belangrijkste dagen uit zijn persoonlijk leven: tijdens een bezoek aan Max Brod, waar ze samen de manuscripten doornamen die ze naar Rowohlt zouden sturen, was daar toevallig een nichtje van de Brods op bezoek, ze heette Felice Bauer …

Dagboeknotitie 3 januari 1912

(…) Er kan heel goed een concentratie op het schrijven in mij worden waargenomen. Toen het in mijn organisme duidelijk was geworden, dat schrijven de vruchtbaarste richting van mijn wezen zou zijn, drong alles zich daarnaartoe en verwaarloosde alle capaciteiten die zich op het genot van seksualiteit, het eten, het drinken, het filosofische denken, op de muziek in de allereerste plaats, richtten. In al die richtingen verkommerde ik. Dat was noodzakelijk, omdat mijn krachten in hun totaal zo gering waren, dat zij slechts verzameld het doel van het schrijven enigszins konden dienen. Ik heb dat doel natuurlijk niet zelfstandig en bewust gevonden, het vond zichzelf en wordt nu alleen nog door het kantoor, maar daardoor ook grondig, gestoord. In ieder geval mag ik er niet over klagen dat ik geen geliefde kan verdragen, dat ik van de liefde bijna evenveel begrijp als van muziek, en mij moet vergenoegen met de meest oppervlakkige aangewaaide effecten, dat ik op oudejaarsavond met schorseneren en spinazie heb gesoupeerd en daarbij een kwart liter ceres heb gedronken en dat ik zondag niet bij het voorlezen van Max’ filosofisch werk kon zijn; hoe met dit alles tot een vergelijk komen is zo helder als de dag. Ik hoef dus alleen maar het kantoorwerk uit dit complex te gooien om, daar mijn ontwikkeling nu voltooid is en ik zover ik het kan zien niets meer heb op te offeren, mijn werkelijk leven te beginnen, waarin mijn gezicht eindelijk met het vorderen van mijn werk op een natuurlijke manier zal kunnen verouderen. (…)

Pathéscope

Door Els Vermeir

MONSIEUR KLEIN

Op 18 augustus jl. overleed de Franse acteur Alain Delon op 88-jarige leeftijd. Of hij echt de mooiste man ter wereld was, daar mag u uw eigen opinie over vormen. Over de schandalen en foute vrienden waar hij mee geassocieerd werd en de al even foute uitspraken die hij deed, vindt u genoeg informatie op het internet.
Maar over een ding zijn vriend en vijand het – ondanks een aantal geflopte films – wel eens: hij was een groot acteur.

Als In Memoriam voor Delon stel ik daarom graag de film *Monsieur Klein* uit 1976 voor, van regisseur Joseph Losey. Een film die gezien de situatie in Israël en de gevolgen daarvan op wereldvlak, ook best nog actueel mag genoemd worden.

Parijs, 1942. De film begint met een scène waarin een naakte vrouw een nogal vernederend onderzoek ondergaat dat moet bepalen tot welk ras ze behoort. De toon is meteen gezet. Al vormt deze scène een schril contrast met de volgende, waarin we samen met de vriendin van Monsieur Klein wakker worden in diens luxueus appartement.

Robert Klein (alias Alain Delon) is een kunsthandelaar, die handig gebruik maakt van de radeloosheid van rijke Joden om hen aan belachelijke prijzen kunstwerken afhandig te maken.

Op een dag vindt hij echter een exemplaar van het Jodenkrantje *Informations juives* aan zijn deur, met zijn adres erop. Meer geïrriteerd dan verontrust stapt hij naar de uitgever om zich uit de lijst der abonnees te laten schrappen, maar daar verneemt hij tot zijn consternatie dat de ledenlijsten zich bij de prefectuur bevinden. Nog steeds overtuigd dat hij niks te vrezen heeft, stapt hij naar de politie om de vergissing aan te klagen. Daar blijkt er effectief een andere man met dezelfde naam te bestaan, maar net door zijn naam te willen 'zuiveren', trekt hij de

aandacht van de politie. Het is immers niet de eerste keer, zegt de commissaris, *'que quelqu'un se montre pour mieux se cacher'*[1].
Vanaf dan komt het verhaal, dat eerder traag op gang kwam, geleidelijk aan in een stroomversnelling. Monsieur Klein besluit op zoek te gaan naar zijn naamgenoot, terwijl hij intussen – op aanraden van zijn advocaat – aan de nodige papieren tracht te komen om de oorsprong van zijn grootouders te bevestigen. Dat laatste blijkt echter niet zo makkelijk, want zijn grootmoeder langs moederskant is geboren in Algiers, en er is ook nog een familietak in Nederland waarvan niet duidelijk is of ze al dan niet Joods zijn.

Monsieur Klein ontdekt waar zijn naamgenoot heeft gewoond, krijgt per ongeluk een uitnodiging die voor de andere Klein is bestemd, en raakt zo meer en meer te weten, maar aanvankelijk lopen alle sporen dood.
De adviezen van zijn advocaat slaat hij intussen in de wind, want, zo zegt hij *'je suis un bon Français et je crois en les institutions'*[2].

Over de hele film hangt een vreemde, duistere sfeer, versterkt door de donkere beelden, en naarmate de situatie voor de Joden verslechtert, wordt ook de sfeer grimmiger. Monsieur Klein ziet zijn hele inboedel in beslag genomen worden, krijgt verbod om nog naar restaurants of voorstellingen te gaan, maar blijft zich steeds verbetener vastbijten in zijn zoektocht naar zijn naamgenoot. Zijn obsessie wordt zo groot dat hij amper merkt dat zijn vriendin hem verlaat.
Wanneer hij via een overlijdensbericht in de krant bij een verminkt lichaam in het lijkenhuis komt, besluit hij toch om zijn appartement aan een veel te lage prijs te laten verkopen door zijn advocaat, en de trein naar Marseille te nemen. Toevallig zit hij in de trein tegenover de vriendin van zijn naamgenoot, en hij besluit terug te keren naar huis. Hoe het verder afloopt, laat ik jullie liever zelf ontdekken.

De film is vrij cynisch, en hier en daar zitten er een paar zwakke, wat ongeloofwaardige schakels in het verhaal, maar Alain Delon zet een sterk personage neer, en zijn groeiende verbetenheid kruipt je echt onder de huid. Het einde van de film was misschien wel in zekere zin een voorspelling voor wat de verre toekomst zou brengen.

De film won drie Césars, voor beste film, beste regisseur en beste decor, en ook nog nominaties voor onder meer de César als beste acteur, de Gouden Palm en de Grand Prix op het Filmfestival van Cannes. Een aanrader dus!

---

[1] 'dat iemand zich toont om zich beter te verbergen'
[2] 'Ik ben een goeie Fransman en ik geloof in de instellingen'

Crescendo

Door Bart Madou

A LOVE SUPREME

'Abbie aarzelde, wou dat ze het in zich had om te zeggen: ja, het is een plaat, een blues- of boogiewoogie- of jazzplaat, of hoe dat geblèr ook mocht heten dat tegenwoordig uit de pick-ups en radio's schalde en dat allemaal hetzelfde klonk, te hard, te schel, geen lieflijkheid, geen melodie, simpelweg een herhaald gejeremieer over de huur en mannen die er met andere vrouwen vandoor waren gegaan en lottocijfers die niet waren gevallen' (Ann Petry, *Het Nauw*, blz. 39)

'Geblèr', zo heb ik ook altijd over jazz gedacht tot, ja, tot ik eens de moeite deed om wat dieper in te gaan op dit muziekgenre, door mij enkele cd's van het Modern Jazz Quartet aan te schaffen. 'Geblèr': ik was ook wel een beetje bevooroordeeld door het lezen van Gunther Schwabs boek '*De dans met de duivel*', waarin hij jazz kapittelde als satanische muziek of iets in die aard. Er kleefde wel een racistisch randje aan zijn beweringen, de muziek van die zwarten – ik vermoed dat hij negers schreef, maar het boek heb ik niet meer in mijn bezit, ontstoffen is dus niet meer mogelijk, en allicht niet wenselijk.

Maar dat 'geblèr' heeft intussen een heuse transformatie doorgemaakt, let wel, ik beweer niet dat ik nu een kenner of groot liefhebber ben van jazz, maar ik kan er niet alleen 'naar horen', maar ook naar luisteren en ervan genieten.
En dat is onlangs alleen nog maar toegenomen dankzij een lang artikel van Wynton Marsalis (New Orleans, 1961) over jazz, getiteld '*Een leven met jazz. Lessen in integriteit*'[1] – een uitgebreide versie van zijn Nexus-lezing te Rotterdam in 2023. Vooral die toevoeging 'Lessen in integriteit' trok mijn aandacht. Voor het geval u het niet weet: Wynton Marsalis is een wereldberoemde jazztrompettist, componist en niet te vergeten groot pleitbezorger van de jazzcultuur.

Wanneer is jazz ontstaan? Wellicht een niet zo gemakkelijke vraag om te beantwoorden en het zal er ook van afhangen vanaf wanneer je jazz ook jazz noemt. Een beetje zoals met opera, vermoed ik. Monteverdi's Orfeo was zeker niet de eerste opera, maar al wat ervoor kwam al opera noemen is mijns inziens toch van het goede teveel. De prehistorie van de jazz moeten we misschien zoeken in de buik van de slavenschepen die vanuit Europa en Afrika naar Amerika op weg waren.

[1] Wynton Marsalis, *Een leven met jazz*, in: Nexus nr. 95, 2024

Bovendeks de 'pioniers', al dan niet met soutane, die hun geestelijke psalmen over de wateren van de oceaan lieten galmen, gemengd met het onderdeks geklaag en gejammer van de zwarte slaven in allesbehalve benijdenswaardige omstandigheden, weken achtereen samen op elkaar geperst tegen de houten binnenwand van het schip. Maar finaal kom je toch uit in New Orleans, nog altijd de hot place to be, heb ik de indruk, waar de wortels te vinden zijn van de ware jazzcultuur.
Jazz, voor mij was het (en is het voor een groot stuk nog): een mélange, een caleidoscoop van exotische klanken of zoals Wynton Marsalis het schrijft: '… *hier* (in New Orleans) *werd alles wat er werd gespeeld, gedanst en gezongen door de zeef van een wonderlijke pluralistische plaatselijke ervaring gehaald, en daarna gestoofd en gezondroogd in de tropische hitte onder zeeniveau. Toen het zichzelf aan de andere kant naar buiten perste, had het één naam: jazz.*'

Ja, als georganiseerde chaos ervaarde ik jazzmuziek, en in het begin van mijn contact vooral als chaos, pas later besefte ik dat die chaos georganiseerd was, en dan vooral in de betekenis van 'een organisch karakter had'. Directe, onsentimentele muziek. Maar net zoals bij klassieke muziek kwam het er bij mij op neer om geconcentreerd naar jazz te leren en te willen luisteren. Moet ik dan anders luisteren? Ik denk het niet, als ik naar sommige delen uit *Das Wohltemperierte Klavier* luister bijvoorbeeld, dan heb ik het gevoel dat die muziek – zeker als die snel gespeeld wordt – erg jazzy is. Eigenlijk niet zo verwonderlijk, want de instrumentale composities van Bach zijn erg dansant. Wat is er dan zo specifiek aan jazz (altijd naar mijn heel bescheiden jazzmening)? Ik zou durven zeggen: het improviseren, iets wat je in de klassieke muziek niet of nauwelijks meer terugvindt.

Ik herinner mij de uitspraak van Václav Neumann, gewezen dirigent van het Gewandhausorchester Leipzig, wijzend op de partituur van een werk van Smetana op zijn pupiter: '*Wat hier voor mij ligt is een wet, en aan die wet moet je tot in het kleinste detail gehoorzamen, die dient punctueel gerespecteerd te worden'*. Nu, even terzijde, hoe komt het dan dat er van elk klassiek werk zoveel verschillende interpretaties bestaan? Zijn ze niet allemaal gebaseerd op die ene wet, de oorspronkelijke partituur? En heeft elk ensemble of strijkkwartet bijvoorbeeld niet zowat zijn eigen sound: welk werk het Kronos Quartet ook speelt, je haalt ze er steeds onmiddellijk uit, hetzelfde met stemmen: Cecilia Bartoli of Jonas Kaufmann, je herkent ze op slag. In jazz zal dat vermoed ik niet anders zijn: de trompet van Louis Armstrong zal (voor de kenner) zeker anders klinken dan de trompet van Dizzy Gillespy of Wynton Marsalis.

En spontane improvisaties dan, wil dat niet zeggen dat je er als toehoorder vooral bij moet zijn? Voor de sfeer moet er een (bijna) aanraakbaarheid zijn tussen spelers en publiek. En is die directe betrokkenheid van de spelers met het publiek geen typisch kenmerk van een jazzuitvoering, iets wat toch wel ontbreekt in een doorgaans grotere afstandelijkheid bij een klassiek optreden? Bij improvisaties wordt vooral de virtuositeit van de solist in de verf gezet, dat toch wel enigszins ten nadele van de eerdergenoemde dansbaarheid. Maar er is uiteraard jazz en jazz. De stijl verandert ook in de loop van de jaren, misschien is het verschil niet zo groot als bij de klassieke muziek, waar het van de Vlaamse polyfonie naar de hedendaagse muziek een enorme sprong was. Nou ja, denk ik dan, daar moet je ook mee oppassen: Anton Webern is afgestudeerd met een scriptie over het werk van Heinrich Isaac (1450-1517) en zeg nu zelf, soms is het niet evident om sommige stukken van hem niet te verwarren met werk van Isaac.

Een evolutie van de oorspronkelijke jazz uit New Orleans naar wat wel moderne jazz is genoemd, zal de kenners allicht niet ontgaan zijn. Voor zover ik kan nagaan is New Orleans nog steeds het mekka van de (echte) jazz met een gedurfd (chaotisch?) wisselen tussen mineur en majeur, tussen verschillende maatsoorten: van 3/4 naar 8/9 enzovoort.
Ach, er is nog veel te zeggen over mijn (heel beperkte) jazzervaring.
En wat ik ook altijd leuk heb gevonden zijn de (adellijke) titels waarmee heel wat jazzmuzikanten bekend zijn: Count Basie, Duke Ellington en nog een hele rij Kings: de King of Swing (Benny Goodman), de King Buddy Holden, King Joe Oliver en niet te vergeten de Empress of Blues, Bessie Smith. En ja, ik heb ook mijn favoriete jazznummers, het zal u niet verwonderen dat mijn keuze daarbij nogal ‘klassiek’ of ‘traditioneel’ is, maar geef mij maar een swingende *A love supreme* met John Coltrane of *Take the A train* van Duke Ellington en het meest ben ik nog gecharmeerd door het *Köln Concert* van Keith Jarrett, maar ik weet niet of echte jazzfanaten dit laatste als jazz gaan (h)erkennen.

John Coltrane
A love supreme

Duke Ellington
Take the A train

Keith Jarrett
The Köln Concert

Paul Turkry, de jazzpoëet.

A LOVE SUPREME

Jazz maakt veel los, of wakker,
beelden van abstracte schilderijen,
films over Parijs, de jaren vijftig,
nachten uit je jeugd, en slaat je ook
met woorden om de oren: de warme
praatstijl van zwarte muzikanten.
Coleman Hawkins en Lester Young
die van de saxofoon een heelmiddel
maakten. Chiko Hamilton die de drums
opnieuw uitvond: hart, bloed, adem.
Art Farmer die nooit op reis ging
zonder zijn *flumpet*.
En Charles Parker, onbehouwen en teder
in één. Geld nodig voor een dagelijkse
vlucht, dronken spelend zonder slaap
en dan weer alles op een rijtje,
altijd een mes binnen handbereik.
Zijn gewoonten droeg hij met zich mee,
de pijn woonde diep in hem.
Maar John Coltrane maakte van klanken
zuivere kunst en liet ons na jaren
zwarte wanhoop en trance
zijn testament na voor de eeuwigheid.

Guy Van Hoof

Uit de bundel: *De man die (altijd) terug kwam*, jazzgedichten, Uitg. De Vries, Antwerpen

Buitenbeentjes

Door Andreas Van Rompaey

‘WAT IS POËZIE?’ DE VISIE VAN PAUL RODENKO

Binnen de Nederlandse letterkunde staat Paul Rodenko (1920-1976) vooral bekend als de kritische woordvoerder van de Vijftigers. Zo stelde hij de bloemlezing *Nieuwe griffels, schone leien* (1954) samen, waarvan de inleiding ongeveer gelijktijdig in het toonaangevende literaire tijdschrift *Maatstaf* verscheen. In dezelfde periode publiceerde Rodenko echter nog vele andere essays over poëzie, zoals *De techniek van het sleutelgat* (1956) en *Is poëzie een literair genre?* (1956). De Haagse schrijver-criticus legt zich in beide essays toe op ‘wat is poëzie?’, een vraag die voorkomt in de meeste poëziehandboeken zoals *De dichter is een koe* (1991) en *Lessen in lyriek* (1993). Hij gebruikt hiervoor in het eerste artikel een overwegend synchroon en in het tweede artikel een overwegend diachroon perspectief.

‘De techniek van het sleutelgat’

Op de vraag ‘wat is poëzie?’ bestaan er volgens Rodenko twee gangbare antwoorden: *‘poëzie is iets dat met rijmen en zo te maken heeft, en: poëzie is iets dat met rozen en nachtegalen te maken heeft’*. Het eerste antwoord richt zich meer op de vorm en het tweede richt zich meer op de inhoud. Aangezien experimentele gedichten echter soms geen rijm, metrum, ritme of vers meer vertonen, beschouwt Rodenko het tweede antwoord als acceptabeler. Dit antwoord roept immers meteen een bepaalde sfeer op die met poëzie verbonden wordt. Het gaat hierbij niet noodzakelijk om het ‘lieflijke’, zoals in het geval van ‘rozen en nachtegalen’, maar veeleer om het ‘marginale’. Met het ‘marginale’ bedoelt de auteur datgene wat zich op de achtergrond van het ‘werkelijke’ leven afspeelt. Toch valt poëzie niet te vergelijken met iets als bijvoorbeeld loonkosten, omdat beide zaken tot totaal verschillende zijnssferen behoren. Alles is tenslotte in de kern even belangrijk of onbelangrijk.

Poëzie helpt de werkelijkheid te benaderen vanuit een nieuw perspectief. Doordat gedichten onverwachte verbanden aangeven, hebben ze een verrassend effect. Het blijft desondanks moeilijk om het precieze nut van poëzie te achterhalen. Zoals de essaytitel *De techniek van het sleutelgat* reeds impliceert, reiken gedichten eigenlijk een blik op de werkelijkheid aan vanuit een sleutelgat. Door een sleutelgat wordt de wereld trouwens op een heel andere manier waargenomen dan onder normale omstandigheden. Bij poëzie komt dit sleutelgat overeen met rijm, metrum, ritme, vers … Rodenko maakt hierover drie kritische

opmerkingen waarna hij zijn betoog lichtjes probeert bij te sturen. Ten eerste blijken rijm, metrum, ritme en vers – zoals eerder aangehaald – niet representatief voor alle poëzie. Ten tweede is zijn redevoering via de inhoud weer bij de vorm aanbeland. Ten derde geldt de net vermelde omschrijving van poëzie eveneens voor de meeste overige kunstvormen.
Om zijn betoog proberen recht te trekken, keert de auteur terug naar de perspectiefverschuiving die poëzie met zich meebrengt. Rodenko gelooft dat de mens zich voornamelijk laat leiden door driften. Hierbij baseert hij zich op de Duitse psycholoog Wolfgang Köhler, die in zijn onderzoek aantoont dat apen de dingen rondom hen louter als een middel beschouwen om een bepaald doel te bereiken en zo hun driften te bevredigen. De mens verschilt volgens Rodenko op dit vlak helemaal niet zoveel van de aap. Meestal is de mens te veel bezig met de 'struggle for life' waardoor hij te weinig bij de werkelijkheid stilstaat. Er is in het dagelijkse leven slechts één ding dat de mens zichzelf afvraagt: 'wat heb ik eraan, is het nuttig of gevaarlijk?'. Via kunst, onze meer via gedichten, slaagt de mens erin om zichzelf aan het zogenaamde 'driftperspectief' te onttrekken. Doordat kunst een ongewone situatie creëert, laat het de mens nadenken over de aard der dingen. De autonome werkelijkheid van het gedicht, waartoe zowel de inhoud als de vorm bijdragen, vindt Rodenko daarom het belangrijkste aspect van poëzie in het algemeen. Hoewel hij hiermee zijn probleem meent opgelost te hebben, klopt dit eigenlijk niet. Zijn omschrijving van poëzie geldt immers nog steeds voor de meeste overige kunstvormen.

Uiteindelijk sluit Rodenko zijn essay af met enkele reflecties over het 'ongewone' van poëzie. Hij merkt op dat er in de westerse talen voor dit kenmerk uitsluitend negatieve termen bestaan. De 'ontwikkelde' mens verschilt hierbij van de 'primitieve' mens, die het 'ongewone' in de taal veeleer met het positieve en het visuele associeert. Een gedicht dient dus iets zichtbaar te maken dat voor de westerse mens in de meeste omstandigheden grotendeels onzichtbaar is. Rodenko beklemtoont wel dat poëzie niet simpelweg samenvalt met het 'ongewone'. Gedichten dienen volgens hem helemaal niet om het 'gewone' ongewoon te maken, maar tonen net het 'gewone' met behulp van het 'ongewone'. In poëzie ligt de nadruk altijd op déze werkelijkheid en niet op een ándere werkelijkheid. Herhaaldelijk bekritiseert Rodenko in beide essays dan ook het surrealisme, dat naar zijn mening een verkeerd beeld aan moderne poëzie gegeven heeft.

'Is poëzie een literair genre?'

Het antwoord op de vraag 'wat is poëzie?' hangt tevens af van de desbetreffende tijdscontext. In de loop der jaren is de betekenis van het

begrip ‘poëzie’ sterk geëvolueerd. Het overzicht van Rodenko begint in de Griekse oudheid en eindigt in de twintigste eeuw. Oorspronkelijk bezat het woord ‘poëzie’ een veel bredere betekenis: ‘*elke creatieve werkzaamheid, het geheel der kunsten […], het gemeenschappelijke principe dat aan alle kunst ten grondslag ligt*’. Omdat de Grieken echter handenarbeid als een werkzaamheid voor slaven beschouwden, ging ‘poëzie’ al vlug steeds minder met de beeldende kunsten te maken hebben. Vanaf toen beperkte ‘poëzie’ zich voornamelijk tot het domein van de dichtkunst. De dichter stond volgens de Grieken heel dicht bij de bron van alle creativiteit, aangezien hij in zijn gedichten de natuurlijke spraak nabootst en zich zo tot een spreekbuis van de goden ontpopt. Het woord ‘poëzie’ verwees sindsdien een lange tijd alleen naar een specifiek genre binnen de literatuur dat bepaald werd door vaste voorschriften.
Sedert de romantiek is er bij het woord ‘poëzie’ een betekenisverbreding opgetreden. Het begrip kan vanaf dan ook op sommige situaties en verschijnselen toegepast worden. ‘Poëzie’ blijkt sindsdien veeleer een kwaliteit van de werkelijkheid die alleen personen met een gave kunnen ontdekken. Dichters proberen om dit aspect in hun verzen vast te leggen. Het objectieve, het ‘poëtische’, en het subjectieve, de ‘zienersgave’, verhouden zich op een uiterst complexe manier tot elkaar. Vele kunstenaars hebben de overlapping tussen het objectieve en het subjectieve willen lokaliseren via domeinen als de psychologie, de antropologie, de neurologie en de religie. Zo grijpen de aanhangers van het symbolisme terug naar het mystieke en de aanhangers van het surrealisme terug naar het onbewuste.

Dit alles wil niet zeggen dat afbakeningen van de term ‘poëzie’ volledig verdwenen zijn. Sinds de romantiek bestaan er gewoon twee verschillende invullingen: ‘*poëzie als literair genre en poëzie als een speciale kwaliteit’*. De ene omschrijving focust zich meer op de vorm, terwijl de andere zich meer focust op de inhoud. Volgens Rodenko verschilt moderne poëzie enigszins van vroegere poëzie doordat gedichten tegenwoordig een hogere mate van zelfreflexiviteit en autonomie tentoonspreiden. Aan de realisatie hiervan dragen zowel de vorm als de inhoud bij, die daardoor zeer moeilijk van elkaar te onderscheiden zijn. Bijgevolg beschouwt Rodenko hedendaagse gedichten als ‘levende organismen’. De auteur meent dat de literatuurwetenschap een nieuw begrippenapparaat moet ontwikkelen om moderne poëzie te analyseren. Hij verkiest daarom de driedeling ‘techniek - materiaal - idee’ boven de tweedeling ‘vorm - inhoud’. De ontevredenheid met de klassieke terminologie blijkt overigens typerend voor voorstanders van de twintigste-eeuwse avant-garde. Het aangehaalde voorstel herinnert aan de omschakeling van ‘suzjet - fabula’ naar ‘vertelling - verhaal - geschiedenis’ binnen de verhaaltheorie.

Nabeschouwing
Aan het begin van zijn betoog beweert Rodenko dat hij slechts enkele kanttekeningen wil maken bij de vraag 'wat is poëzie?'. De experimentele dichtkunst uit de twintigste eeuw heeft volgens hem immers veel klassieke handboeken over poëzie grotendeels overbodig gemaakt. Rodenko voelt zichzelf duidelijk het meest verbonden met deze experimentele dichtkunst. Hij gebruikt bijna steeds voorbeelden uit de avant-garde en het modernisme, zoals T.S. Eliot, Jan Greshoff, Martinus Nijhoff, Paul van Ostaijen en Ezra Pound. Van de Vijftigers citeert hij in deze essays alleen het gedicht *Livia* (1954) van Hugo Claus. Hoewel Rodenko minder belang hecht aan rijm, metrum, ritme en vers, verschilt zijn benadering van poëzie eigenlijk niet zoveel van die in traditionele handboeken. Hij oppert een nieuw begrippenapparaat om poëzie te benaderen, maar gaat zelf nog niet tot deze stap over. Gelukkig wil hij slechts 'kanttekeningen' maken en geen pasklare antwoorden bieden.

Door Chris R. Spatz

GUSTAVE CAILLEBOTTE, Franse schilder en mecenas (1848-1894)

Een man met vele passies: filatelie, botenbouw, fotografie, tuinbouw

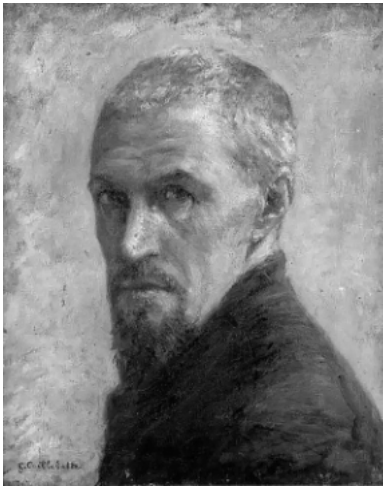

Parijs. Rue du Faubourg-Saint-Denis nr. 160. Ik sta voor het geboortehuis van Gustave Caillebotte. Hier wordt hij geboren op 19 augustus 1848. Zijn vader Martial Caillebotte, dubbele weduwnaar, is hertrouwd met Céleste Daufresne, dochter van een advocaat uit Lisieux. Gustave krijgt twee broers, René (1851) en Martial (1853) en heeft een halfbroer Alfred uit vaders eerste huwelijk. Het is maar een stap tot nummer 152, waar zich de familiezaak '*Le Lit Militaire*' bevond. De familie Caillebotte bouwde een fortuin op in de textielbranche, nl. door de levering van lakens aan het leger van Napoleon III.

Opleidingen
Gustave volgt les in een afdeling van Lycée Louis le Grand te Vanves, regio Île-de-France. De voorbeeldige leerling vangt na zijn 'baccalauréat' rechtenstudies aan, zoals het hoort voor een zoon van goeden huize. Maar zijn ambities liggen eerder in techniek en schilderen. Tijdens de Frans-Pruisische oorlog (19 juli 1870 - 10 mei 1871) is hij enkele maanden gemobiliseerd. Daarna bereidt hij zich in het atelier van de zeer academische Léon Bonnat voor op de École des Beaux-Arts. Een jaar voor aanvang van deze studies vertrekt hij in 1872, samen met zijn vader, op reis naar Italië. Bij zijn terugkeer blijkt de jongeman echter niet geïnspireerd door het classicisme.

Inspiratiebronnen: stad en natuur
Hij schildert moderne onderwerpen, stadsgezichten, interieurs en vooral composities waarvoor hij inspiratie vindt in het zomerhuis van zijn ouders te Yerres in het Franse departement Essonne (regio Île-de-France). De prachtige tuin grenzend aan het riviertje de Yerres zal hem ter plekke inspireren tot zo'n 89 schilderijen. De familie brengt tussen 1860 en 1878, de dood van moeder Caillebotte, de zomermaanden door op dit heerlijke buitengoed. De broers varen, jagen en ontvangen vrienden waarmee wordt gebiljart. Ze delen dezelfde passies: tuinieren, zeilen, filatelie en zelfs fotografie. Alfred is ondertussen tot priester gewijd. Toch is dat laatste decennium op het buitengoed getekend door verlies en rouw. Vader Martial overlijdt in 1874 en twee jaar later broer René op 25-jarige leeftijd. Het fraaie landhuis in Yerres wordt verkocht; mogelijks omwille van te veel pijnlijke herinneringen die eraan kleven. Het verlangen om aan de drukke stad te ontsnappen voor een verblijf in het groen, liefst aan het water, blijft.

Twee broers
Gustave en Martial kopen in 1881 een pand met grote tuin in Petit-Gennevilliers, in de buurt van de '*Cercle de la Voile de Par*is'. Er komt, naast een huis, een atelier voor Gustave, een botenhuis en een serre voor hun beider passie, het tuinieren. De nabije zeilclub stimuleert Gustave om zijn andere passie uit te werken: scheepsarchitectuur ter verbetering van de constructie van zeilboten. Ondertussen blijft hij schilderen. Het grootste deel van zijn oeuvre, zo'n 400 werken, ontstaat in Gennevilliers. De verstandhouding met zijn muzikaal begaafde broer Martial is opperbest. Ze wonen immers een groot deel van hun leven samen. In Parijs, eerst in het familiehuis en daarna in een appartement op Boulevard Haussmann 31; de zomers in Yerres en dan in Petit-Gennevilliers. Helaas, een vrouw gooit roet in het eten. Martial trouwt in 1887 met Marie Minoret. Het botert niet tussen Gustave en de aangetrouwde familie. Hij

blijft definitief in Gennevilliers, in gezelschap van mademoiselle Charlotte Berthier, alias Anne-Marie Hagen. Ze is tien jaar jonger dan de kunstschilder en van eenvoudige afkomst. Renoir, een vaste bezoeker van het huis, vereeuwigt haar op doek in 1883 en ze heeft misschien model gestaan voor het onverbloemde schilderij *Nu au Divan* van Gustave. Een werk wars van alle academische traditie en zeker geen geïdealiseerd naaktfiguur voorstellend. Is dit de aangetrouwde familie een doorn in het oog? Of is het hun ongetrouwd samenwonen? Of zijn het de mannelijke naakten? Over de echte reden van de breuk in de familie is het speculeren.

Onverwacht overlijden

Op 21 februari 1894 overlijdt Gustave Caillebotte aan een beroerte in de stilte van zijn atelier in Gennevilliers, amper 45 jaar oud. De uitvaartdienst is in de kerk Notre-Dame-de-Lorette, waar zijn halfbroer pastoor is. De muziek, gespeeld tijdens de dienst, werd gecomponeerd door broer Martial. Gustave ligt begraven in de familiegrafkapel op Père-Lachaise. Zijn testament zal veel stof doen opwaaien.

Gustave Caillebotte en de Impressionisten

Dankzij vader Martial kan zoonlief al vroeg beschikken over een eigen atelier. Zijn vader steunt en stimuleert hem tot exposeren op officiële Salons. De ontgoocheling is dan ook groot wanneer het tableau *Raboteurs de parquet (De Parketschavers)* wordt afgewezen op de Salon van de *Académie des Beaux-Arts* in Parijs. De jury vindt het een banaal onderwerp uit het dagelijks leven gegrepen. Het is een realistische voorstelling van stadsarbeiders met oog voor het gebruikte materiaal, een onderwerp 'du jamais vu'. Het labeur van boeren op het land werd door schilders op menig canvas vereeuwigd. De arbeid echter van mensen, naar de stad gelokt door de industriële revolutie, is tot dan toe enkel onderwerp in de literatuur, vertegenwoordigd door Émile Zola. Deze schrijver loopt nochtans niet warm voor *'les Raboteurs'* dat hij als anti-artistiek bestempelt. Wie het geluk heeft in Musée d' Orsay oog in oog te staan

met het originele werk (1,02 m hoog en 1,47m lang) ruikt misschien het zweet van de noeste arbeiders en het hout. Hun blote bovenlijf, opgelicht door binnenvallend licht, contrasteert met de donkere vloer die ze schaven in een typische 'Haussmanniaanse' woning. Negentiende-eeuwse critici noemen het vulgair. Maar misschien hebben die mannen het gewoon te warm? In elk geval staat de fles wijn klaar om hun dorst te lessen. De afwijzing van de officiële Salon maakt dat Caillebotte zich aansluit bij die andere afgewezenen, waaronder Renoir, en exposeert op de alternatieve '*Salon des Refusés*'.
Impression, soleil levant uit 1872 van Claude Monet, eerst beschimpt door pers en publiek, bezorgt deze afvalligen de naam van Impressionisten, de 'Ontrouwen' aan de klassieke academische waarden. Caillebotte koopt hun werken, steunt hen en organiseert exposities. In 1876 stelt hij zes tableaus voor op de Salon van deze 'Onverzettelijken', waaronder *Rue de Paris, temps de pluie (Parijse straat in de regen*). Zelfs Zola herziet gaandeweg zijn mening en bestempelt hem als een groot talent.

De periode van verbondenheid met de Impressionisten is de vruchtbaarste voor zijn oeuvre. Ook al schildert hij vaak realistischer dan zijn medebroeders en kiest hij vaak voor verrassende onderwerpen, het werk van Caillebotte past perfect in de galerij der Impressionisten op de hoogste verdieping van Musée d'Orsay. In tegenstelling tot zijn stedelijk oeuvre zijn werken waaruit liefde en fascinatie voor het water en zijn oevers blijkt, zuiverder impressionistisch van stijl. Zoals het effect van regendruppels op het water (*L'Yerres, effet de pluie* -1875); de glinstering van het water; de zon op het gebladerte; het coloriet of meer abstractie van het landschap (*Linge séchant Petit Gennevilliers* -1888).
Zijn verzameling werken van Monet, Manet, Renoir, Degas, Cézanne, Pissaro en Sisley zijn ook niet allemaal in een en dezelfde stijl geschilderd. Dit eminente septet zal trouwens terug te vinden zijn in de nalatenschap

van Gustave. Na de zesde impressionistische tentoonstelling in 1881 stopt zijn participatie. Hij heeft het ook niet nodig werken te verkopen, waardoor hij als schilder aan bekendheid inboet ten opzichte van zijn mecenaat aan de groep.

Domein Caillebotte in Yerres - het Park en le Casin

Gustave kwam hier voor het eerst als 12-jarige knaap. Een 'manoir' (landhuis) met een geschiedenis en een park met eeuwenoude bomen bekvechten om de aandacht van de bezoeker. Bloemperken dragen trouw de kleuren van de bloembedden op de schilderijen van Gustave. Achteraan bevindt zich de ommuurde *Jardin Potager*. Martial fotografeerde zijn broer toen hij aan het werk was in de moestuin of in de serre. Nog steeds liggen cloches over planten zoals op zijn doeken te zien zijn. Het waren de voorlopers van de kassen.

Het huis is opnieuw ingericht en gedecoreerd zoals in de tijd van Gustave. Het geeft een idee hoe de familie leefde. Ik betreed het huis langs de keuken, nu ticketbalie en winkel. Op het gelijkvloers zijn de woon- en eetkamer, met gedekte tafel waaraan 36 genodigden konden aanschuiven, en de biljartkamer. Op de verdieping wordt stilgestaan bij Alfred, de priester in de familie, bij Martial, componist en fotograaf, en uiteraard bij Gustave. Het schildersatelier op de hoogste verdieping was er al voor de familie Caillebotte neerstreek in le Casin. Vorige eigenaar Borrel installeerde de kamer voor bevriende kunstenaars die op bezoek kwamen. Veel van het meubilair is in bruikleen van het *Mobilier National*. In de slaapkamer van de ouders, met origineel meubilair teruggekocht tijdens een uitverkoop, is het bed een ware blikvanger.

De passies van Gustave Caillebotte

Watersport

Gustave deelt menige passie met zijn broer Martial. Liefde voor water en boten vertaalt zich in zijn schilderijen (*Régate à Argenteuil*; *Canotier au chapeau haut de forme*). Gustave verbetert en ontwerpt bovendien zeilboten. Tussen 1882 en 1893 tekent hij de plannen voor tweeëntwintig zeilboten en bezit maar liefst tweeëndertig boten. Martial zal op enkele van de racezeilboten blijven regatta's varen tot in 1900.

Filatelie

In het verzamelen van postzegels gaan de broers hand in hand en nemen het meteen groot op. Naast het verzamelen, publiceren ze ook over hun zoektocht naar de meest excentrieke exemplaren. In de wereld van de postzegelverzamelaars oogsten ze vooral erkenning door hun collectie postzegels met overdruk. Wanneer portprijzen worden gewijzigd, kan een voorraad postzegels in gebruik blijven mits een overdruk die de zegel een

nieuwe nominale waarde geeft. Dit is het geval o.a. in 1871. Soms gebeurt het dat de toeslag aan een goed doel geschonken wordt.

In Musée de la Poste, in de schaduw van de Montparnassetoren, ontdek ik drie postzegels waarop werken van Caillebotte staan afgedrukt: *Roses* en *Portrait à la Campagne* en een zelfportret. Op 23 juni 2023 werd een postzegel uitgegeven met daarop 'le Casin', het gerestaureerde buitenhuis van familie Caillebotte.

Schilderen met een fotografische blik?

Fotografie is nog een hobby die de broers delen. Critici beweren dat sommige schilderijen van Gustave doen denken aan een fotografische opname. Zeker zijn vroeg werk neigt naar het realisme. In *Een naakte vrouw die op een bank ligt* (1873), een pastel, zijn de details van kussens, bankbekleding en gedrapeerde doeken precies en gedetailleerd weergegeven. De vrouwenfiguur is duidelijk afgelijnd, bijna zoals op een foto. Ook de *Tuinmannen* (1875) zijn vrij fotografisch weergegeven. Vaak stelt hij zich op vanaf een ongewoon hoog gezichtspunt, soms vanuit een hoek. Fascinatie voor een abrupte uitsnede van het beeld is hem niet vreemd. Dit komt heel vernieuwend over voor die tijd. Bij *De man in de boot*, met hoge hoed, is het alsof hij een close-up foto neemt van zijn metgezel-roeier. Het is zelfs opletten geblazen geen waterdruppels op de lens te krijgen, monsieur Gustave! En toch, eens schetsen genomen, werkt hij de doeken verder uit in zijn atelier. *Parijs op een regenachtige dag* is schatplichtig aan een semi-fotografische stijl; het doet denken aan een momentopname. Ook hier duiden voorbereidende tekeningen op een zorgvuldig samenstellen van de compositie. Het contact met Monet drijft Gustave meer richting impressionisme.

Geliefkoosde onderwerpen

Uiteraard alles wat met water en boten te maken heeft. Het resideren in plaatsen grenzend aan de Yerres of de Seine zijn ideale decors voor nautische scènes. Er is altijd een elegantie en savoir-vivre aanwezig; de man in de boot is bijna ongepast netjes gekleed. Wisselende jaargetijden inspireren hem. In Musée d' Orsay krijgt de toeschouwer zelfs op een hete dag rillingen van zijn *Daken onder de sneeuw* (1878). Ook de stad is bron van inspiratie: de diepe perspectieven van de brede boulevards van het door Haussmann vernieuwde Parijs profileren zich op de achtergrond. In het straatbeeld flaneren elegante mensen. Bij het uitzicht op een straat vanaf een balkon krijgen de gietijzeren krullen van de balkonbalustrade vaak een hoofdrol toebedeeld. In *De koffieshop* (1880) gebruikt hij spiegels om meerdere taferelen te exposeren. Hij verbergt graag het

gezicht van zijn personages en schildert hen regelmatig langs de rugzijde. Mannelijke naakten zijn vrij ongewoon en zelfs controversieel in het impressionisme. *Man bij zijn bad* uit 1884 schetst een doordeweekse, niet geïdealiseerde man op een intiem moment. Hij droogt zich af na een bad. Alweer een momentopname zonder meer. Zijn stillevens lijken soms wel reclame voor voedingswaren. Het wild en de kippen in 'zijn' etalage wachten alleen op een koper. Hij lijkt zijn stijl aan te passen aan het gekozen onderwerp en balanceert steeds op het koord tussen realisme en impressionisme. Hij verraadt zijn moderne ambities met lonkend oog naar abstractie. Of verkent hij, als deftige burger van half 19de eeuw, al het expressionisme waarbij de emotionele kant van de werkelijkheid wordt versterkt? Vier zelfportretten in 'le Casin' tonen Gustave met scherp en streng gezicht.

Het legaat van Gustave Caillebotte

Het plotse overlijden van zijn broer René zet hem ertoe aan zijn testament te schrijven. Hij schenkt zijn collectie aan de Franse staat onder voorwaarde dat de werken naar het Musée du Luxembourg zullen gaan en later naar het Louvre. Zijn broer Martial en Renoir worden aangeduid als executeur-testamentair. Wanneer hij in 1894 overlijdt, bevat de collectie zevenenzestig impressionistische schilderijen. Maar de overdracht heeft heel wat voeten in de aarde. De *Académie des Beaux-Arts* weigert de 'minderwaardige' werken op te nemen in het Musée du Luxembourg. Na heel wat gebakkelei gaande van plaatsgebrek tot aanvaarding van een deel van de collectie en het bouwen van een bijgebouw in het Luxembourg worden in 1897 achtendertig schilderijen voorgesteld aan het publiek. Dat is nieuwsgierig naar die zo bekritiseerde en beschimpte werken. De eerste nationale tentoonstelling van impressionistische kunst in Frankrijk wordt een groot succes. De overdracht van de erfenis van Caillebotte aan het Louvre vindt plaats in 1929. Pas in 1994 maakt het grote publiek kennis met het werk van Gustave Caillebotte tijdens de eerste grote tentoonstelling in het Grand Palais.

Op een bloedhete dag wil ik Gustave alsnog groeten en ga naar Père Lachaise. Hij ligt begraven in het familiegraf; een boom werpt deugddoende schaduw over zijn laatste rustplaats.

Tekst en foto's: Chris Rachel Spatz

Met dank aan madame Cécile Lhuillier, hoofdverantwoordelijke van het park te Yerres

Bron: Brochure: *La Maison Caillebotte/Yerres*

Van 8 oktober 2024 tot 19 januari 2025 wijdt het Musée d'Orsay te Parijs een tentoonstelling aan Gustave Caillebotte.

En dan nog dit

Door Els Vermeir

HOOP DOET LEVEN

Een dooddoener van een uitdrukking, maar toch …
Iedereen kent wel het zware, matte gevoel van een uitzichtloze situatie. Je voelt je loom, moe, je ledematen wegen als lood, je ademhaling is verworden tot een aaneenschakeling van zuchten en elke vorm van actie lijkt onoverkomelijk, alsof je de opdracht krijgt met een kinderfietsje de Mount Everest op te rijden. Dus blijf je bij de pakken zitten, moedeloos, want alle hoop is vervlogen.
Ay, there's the rub, zou Shakespeare hebben gezegd. De betere filosofen zouden er een boompje over kunnen opzetten – of misschien hebben ze dat al gedaan - : bestaat er eigenlijk wel zoiets als een uitzichtloze situatie? Of worden situaties enkel uitzichtloos als wij eenmaal de moed – de hoop - opgeven en dus niet langer proberen de situatie aan te pakken en het tij te keren?
Nochtans is er vaak niet zoveel nodig. Dat hebben de Democraten in Amerika ons deze zomer zo mooi geïllustreerd. De partij was 'in zak en as gezeten', het leek alsof iedereen de strijd al had opgegeven, dat Donald Trump de sleutels van het Witte Huis alweer in handen had en daar niks meer aan te veranderen viel. Haast niemand gaf de bijna zieltogende, koppige ouwe man die als 46ste president in de geschiedenisboeken thuishoorde, nog een kans, en bijgevolg leek de hele partij tot de ondergang gedoemd.
En toch was er slechts een X-berichtje nodig om alles te veranderen. Een verrijzenis die zo mogelijk nog spectaculairder was dan die van Jezus Christus. De slapende partij werd van de ene dag op de andere weer springlevend, de campagneleiders kregen nieuwe energie, de vrijwilligers stroomden toe, de interesse van de media was weer gewekt.
Hopelijk blijkt het geen ijdele hoop te zijn geweest en blijft de wereld gespaard van de kandidaat-tiran, hopelijk ook leidt zijn eventueel verlies niet tot een burgeroorlog.
Maar zou het niet mooi zijn als wij ook voor andere uitzichtloze zaken weer hoop konden vinden? Hoop dat we het klimaat kunnen redden, hoop dat we vrede kunnen brengen over de hele wereld, hoop dat we ziekten als kanker en dementie kunnen genezen … Dan doet hoop écht leven, en tenslotte: zo lang er leven is, is er hoop!

Literaire wedstrijd - reglement

De komende wintereditie van Toverberg wordt meteen ook nummer 75. Dat leek ons wel een reden tot vieren! En hoe kunnen we dat beter doen dan met een wedstrijd? Aan jullie dit keer om in de pen te kruipen!

WAT? Schrijf een tekst (verhaal, anekdote, gedicht, essay …) van EXACT 75 woorden (titel niet inbegrepen).

HOE? Stuur je tekst door via inzendingen@hetbeleefdegenot.be of p/a Vogelwikkestraat 7, 8210 Veldegem, met vermelding "Toverberg 75 woorden" (onuitgegeven tekst, maximum 2 inzendingen per persoon).

DEADLINE? Enkel teksten ontvangen voor **10 november 2024** om 23:59u komen in aanmerking.

VOOR WIE? Iedereen mag deelnemen, behalve de redactie en het bestuur van *Het Beleefde Genot* en aanverwanten in de 1ste graad.

PRIJZEN? Een boekenbon van respectievelijk 75 euro (1ste prijs), 50 euro (2de prijs) of 25 euro (3de prijs).
Een deskundige en onafhankelijke jury kiest de winnende inzendingen. Hun besluit is onherroepelijk. De bekroonde teksten worden gepubliceerd in het winternummer van Toverberg.

INSPIRATIE NODIG ? Bart Madou heeft alvast een voorbeeldje geschreven om jullie op weg te helpen:

> ***Terugblik*.**
> Vijfenzeventig. De jaren. Hij telde ze niet. Niet meer.
> Een witte bank, de stille vijver. Neogotiek rimpelt op het water.
> Hij hoort de wind. De wind zucht.
> En dan: het kind. Zoals het daar vroeger speelde.
> En door de bomen het portret van de mooiste, haar lach, haar blik langs hem heen.
> De bomen vertellen zijn verhaal. Hoe lang geleden?
> De dag gleed in de avond. De nacht.
> Een dageraad zou er niet meer komen.

Het Beleefde Genot

HBG Art

VERA CUVELIER
HERMAN DE LEYE
MONIQUE HAELEWYN
BART MADOU
ANNA-M. TIMMERMAN
WILFRIED VANDECASTEELE
LINDA VANDENBUSSCHE
CARINE VANKEIRSBILCK
WILFRIED VAN MOORTEL

TENTOONSTELLING

van 1 tot 31

OKTOBER 2024

BOSDREEF 5 8820 TORHOUT

GROENHOVE

DIOCESAAN DIENSTENHUIS

Ma - Vr: 08.00 - 17.00 uur
Zo: 13.30 - 17.00 uur

HBG HBG HBG HBG HBG HBG HBG HBG HBG HBG HBG HBG HBG

HBG

{ Het Beleefde Genot VZW }

13de Thomas Mann-lezing

Dames voor Darwin

over feminisme en de evolutietheorie

Griet Vandermassen

Met de steun van LITERATUUR VLAANDEREN

Zondag 17 november 2024

10u30 (deuren: 10u00)

VELTERSHOF

Koning Albertstraat 11, 8210 Veldegem

Inkom: 10 euro

Drankje nadien

hetbeleefdegenot.be

HBG

HET BELEEFDE GENOT

CULTURELE EN LITERAIRE KRING